

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio Prima. De virtutibus, & vitiis in speciali. Et primo de virtutibus
theologicis. Et primo de fide quantum ad eius obiectum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

SECUNDA SECUNDAE
SUMMAE THEOLOGIAE
ANGELICI DOCTORIS
S. THOMAE AQUINATIS.

Cum commentarijs

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS
D. D. THOMAE DE VIO, CAIETANI,

Ordinis Prædicatorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Tituli S. Xysti Presbyteri Cardinalis,
artium, & sacra Theologiæ Doctoris celeberrimi.

Prologo huius operis aduertitur quatuor, quorum primum ad meam spectat intentionem reliqua ad prologum auctoris. Scito igitur primo, quod licet omnia mea vbiq; legi, audiriq; uel in abique ulla mea auctoritate, sed sola rationis ui dice, in hoc singulariter opere id expo-

PROLOGVS.

Post cõtem cõsiderationem de virtutibus & uitijs, & alijs ad materiam moralem pertinentibus necessesse est considerare singula in speciali. Sermones. n. morales uniuersales sunt vitales, eo qd adiones in particularib. sunt. Pot aut aliqd in spali cõsiderari circa moralia dupliciter. Vno mō, ex parte materia ipsius moralis, puta, cū nō cõsiderat de hac uirtute, vel hoc uitio. Alio mō, q̄tum ad spales status hoium, puta, cū considerat de subditis & prælati, de actiuis & cõtemplatiuis, vel gbus cunq; alijs differētis hominum. Primo ergo cõsiderabimus spali ter de his, quæ pertinent ad oēs hoium status. Scdō uerō speciali ter de his, quæ pertinet ad determinatos status. Est aut cõsiderandū circaprimū, qd si seorsum determinaremus de virtutib. donis, uitijs, & præceptis oporteret idē multoties dicere. Qui. n. sufficiens uult tractare de hoc præcepto, Nō mechaberis, necesse hēt in gere de adulterio, qd est qdā peccatū, cuius et cognitio dependet ex cognitione oppositæ uirtutis. Erit ergo cõpendiosior, & expeditior cõsiderationis via, si simul sub eodē tractatu cõsideratio procedit de uirtute, & dono sibi correspondente, & uitijs oppositis, & præceptis affirmatiuis, uel negatiuis. Erit autē hic cõsiderationis modus conueniens ipsi uitij secundum propria speciem. Oñsum est. n. supra, quod vitia & pecca-

homines inuentarum apud Apost. 1. ad Cor. 12. f. diuisionem gratiarum, diuisionem operationum, & diuisionem ministrarionum. Et sic uirtuerum hoc opus in decem partes distinguitur clara in locis suis.

Tertio, quod tractamus quilibet de quacunque septem uirtutum, quatuor continet, scilicet ipsam uirtutem, oppositum uitium respiciens donum, & præcepta ad id spectantia. Diuersimode tamen hæc sunt in uirtutibus theologalibus, & cardinalibus. Nam quia non omnibus theologalib. annectuntur alia uirtutes, ut partes: ideo hæc quatuor tractantur in cardinalibus. Verum, uirtutum nomine, nō solum ipsas principales, sed annexas oportet intelligere uirtutes, & semper opposita uitia singularum tractare.

Quarto, qd hinc membris in tractatibus de donis sapientie & intellectus, & scientia, notare spectantia ad uirtutes intellectuales est sem nominibus nuncupatas, ut moralis doctrina cõpleta sit.

Super questionis primæ articulum primū. In corpore primæ articuli questionis primæ, multa occurrunt dubia. Primo, quid intendat author per ueritatem primam. Et est ratio dubii: quia aut intendit ueritatem primam, ut sic: aut non sollicitus de uocabulis intendit Deum. Si primo modo contra seipsum, & ueritatem sentit. Contra seipsum quidem: nam in prima parte

QUÆSTIO PRIMÆ
De Fide, in decem articulos diuisa.
Inca uirtutes igitur theologicas primò erit considerandū de fide: scdō de fide tertio de charitate.
Secunda secundæ S. Thomæ.

D. 991.
D. 499.

q. 27. & 28.
& 141. &
123.

q. 29. 57. &
2. & 3.

Super questionis primæ articulum primū.

P. 2. q. 62.
art. 2.

telligitur. Secundum explicationem quidem: quia cum fides sit virtus pertinet ad intellectum, & omnis talis virtus oportet quod sit infallibiliter respectu veri, consequens fuit ut uel nomine suo, uel nomine actus sui, uel obiecti, significaretur ut uirtus, & alia quod dem uirtutes intellectus, ut intellectus, sapientia, scientia &c. & in se suos actus, uirtutes importat. Fides autem, & credere non importat actum indecensibilem a uero: & ppa ex parte obiecti oportet explicari, quod ipse uirtus, assignando sibi pro obiecto ueritate primam, ut ex hoc ipso sciatur, quod ipse haec actum indecensibilem a uero, & est uirtus. Si autem dictum solus fuisse, quod Deus est obiectum fidei, cum Deus possit esse obiectum opinionis, & fidei acquisita, non fuisse explicatum, quod ipse uirtus: sed ex hoc ipso, quod Deus ueritas, ponitur eius formale obiectum, significatur, quod Deus est sic obiectum fidei, ut faciat obiectum ipsam esse uirtutem intellectus. Secundum appropriationem uero, quoniam inter fidem, & ceteras uirtutes intellectus, haec est differentia, quod ceterae uirtutes rationibus formalibus suorum obiectorum, tanquam causis in essendo in mediis: fides uero hoc singulare habet, quod uirtus Deo tanquam dicente, seu testificante ut medio. Et quia testificatio uirtutis in se, imitatur, & in dicentem, in quantum ueritas est, refertur, sicut ordinare in ordinantem, in quantum sapiens est: ideo prima ueritas est appropriatum obiectum formale fidei, sicut sapientia Dei est appropriata causa ordinis, & prouidentia gubernationis uirtutis.

¶ His praemissis ad primum dubium dicitur, quod sermo auctoris est formalis de ueritate prima, ut sic: & de obiecto formali explicite & appropriate. Si autem ponere ueritatem primam esse obiectum formale, non excludit Deum in quantum Deum, esse formale obiectum fidei immo hoc inferit, sicut Deum in quantum sapientem, esse ordinatorem, non excludit Deum in quantum Deum esse ordinatorem, sed hoc inferit a posteriori. Unde positio ista non est contra doctrinam traditam in prima parte: sed ratio diuersi sermonis hinc, & ibi est, quia notitia de Deo, in quantum scientia uirtutis deitate quasi causante ea, quae conuenire sicut Deo: in quantum uero fides, uirtus deitate ut testificante, ut patet. Hinc enim factum est, ut cum de theologica scientia fuit sermo, de sola deitate absolute esse formale obiectum de theologica fide differitur, de deitate sub ratione ueritatis primae, tanquam appropriatis deitate ad primum deitatis opus meminit. Nec est contra ueritatem, cum quia inter proprias causas credulitatis, ueritas est, ad quam stat uirtus resolutio. Credo namque, Deo, quia est ipsa ueritas. Nec potest amplius queri, quare credis ipsi ueritati, factum. & nulla est quaestio haec, quare homo est homo. Nec postquam reddita est causa, quare creditur Deo, quia est ipsa ueritas, consequenter se habet ista quaestio, quam Aristoteles inferit, quare Deus est ipsa ueritas, hoc non per se spectat ad causam assensus, sed ad causam rei. Unde inquit, enim proueniat, quod Deus est ipsa ueritas, factum est ad hoc, quod ipsi credam infallibiliter: quoniam a ueritate non potest falsum emanare. Deitas autem est communis omnium causa, ad quam omnia resoluntur, quia conceditur resolutio fidei in deitate, quoniam fides credit Deo, quia Deus est, & ex hoc credit, quod sic deitas ponitur prima ratio formalis fidei, iuxta illud Io. 14. Creditis in Deum, & in me credite. Ex hoc inquit, quod in Deum creditis, reliqua credite. Veritas autem secundum appropriationem, ut dictum est, & explicationem, obiectum ponitur. Et per hoc patet responsio ad confirmationem quoniam Deus, in quantum Deas, ponitur finis & obiectum fidei, quamuis dici possit, quod ad uirtutem theologiam sufficit habere Deum realiter pro obiecto, & sine, & regula licet sub alia ratione.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quod Deus, seu ueritas prima uirtutis, seu reuelans se & alia, est obiectum formale fidei: nec hoc est tacitum in litera, sed expressum, dum ueritas prima habetur obiectum fidei, quia nihil credit, nisi a Deo reuelatum. Hoc enim medium ad hoc est allatum, & hoc significat, scilicet quia fides innititur Deo dicenti, seu reuelanti sic, ut nihil credit, nisi ab eo reuelatum. Veritas ergo prima ut dicens, est

A formale obiectum fidei, nec est opus aliqua specificatione, seu limitatione ex parte ipsius obiecti formalis, sed bene oportet limitare ex parte rerum dictarum. Nullum namque inconueniens uideo, si obiectum formale fidei ponatur excedens ipsam, cum obiectum formale charitatis excedat ipsam manifeste. Limitatio autem ex parte rerum dictarum non limitat rationem formalem dicentis. Sicut enim Deus ut creator gratiae, non est ratione limitatore creator, quia ut creator absolute: sicut dicens pertinentia ad fidem Christianam, non est limitatore ratione dicens, quam ut dicens quaeunque: sed limitatio est utrobique ex parte termini scilicet rei create, & dicentis. Et hinc prouenit, quod licet Deus multa reuelat aliquibus impertinentia ad religionem Christianam, fides non uirtutis Deo ut reuelatore illorum: sed homo fide

¶ 3 Præter. Fides charitati condidit, ut supra dictum est: sed charitate non solum diligimus Deum, qui est summa bonitas, sed etiam diligimus proximum, ergo obiectum fidei obiectum non est solum ueritas prima.

SED CONTRA est, quod Dionysius dicit 7. cap. de Di. nominibus, quod fides est circa simplicem, & semper existentem ueritatem: haec autem est ueritas prima. ergo obiectum fidei est ueritas prima.

RESPON. Dicendum, quod cuiuslibet cognoscitiui habitus obiectum, duo habet scilicet id quod materialiter cognoscitur, quod est sicut materiale obiectum: & id per quod cognoscitur,

lis credit sua uoluntate Deum illa illis reuelasse, si sibi uideatur consonum credere talia aut dubitare &c. Et si de obiecto materiali, & formali fidei sermo fiat, optime dicitur, quod est Deus dicens se ipsum, quod est idem quod dicere, quod est ueritas prima reuelata a se ipsa. Et ad obiectum Scot. dicitur, quod licet esse reuelatum nihil ponat in re reuelata, esse tamen reuelatum a se ponit in ea, quatenus reuelans est actum reuelandi. Et quia ratione relationis actiuae ponitur reuelatio obiectum formale fidei, & dicere, seu reuelare, in Deo ponit actionem quae est substantia Dei, ideo simpliciter est, quod reuelatio sub qua Deus est obiectum formale fidei, nihil ponat in Deo. Et sic habitus realis habet obiectum formale realissimum.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quod in quantum fides potest dependere a causa creatam, in tantum potest habere aliquam regulam creatam. Cōstat autem, quod cum ad fidem concurrat duo, ut infra patet, scilicet assensus, & propositio, atque explicatio credendorum, fides ex parte assensus a solo Deo dependet ut agente, obiecto, fine, & regula. Ex parte autem propositionis credendorum potest dependere ab angelis, & hominibus, medijs, quibus Deus proponit haec, uel illa esse credenda. Ex hac enim parte fides ex auditu est uerbi Dei, ut dicitur ad Rom. 10. Et propterea quod ad proponendum, & explicandum credenda, non possit acci cere error, prouidit Spiritus sanctus de infallibili regula creatam sensu scilicet, & doctrina Ecclesie sic: ita quod auctoritas Ecclesie est infallibilis regula proponendi, & explicandi ea, quae sunt fide tenenda. Unde duabus concurrentibus ad fidem infallibilibus regulis, scilicet reuelatione diuina, & auctoritate Ecclesie, inter eas tanta est differentia, quod reuelatio diuina est ratio formalis obiecti fidei: auctoritas autem Ecclesie est ministra obiecti fidei: quoniam fidei actus coniungitur obiecto materiali, id est, creditur per hoc medium, quia Deus dixit, seu reuelauit. Et ipse habitus fidei inclinatur ad assentiendum propositis, propterea quia Deus sic reuelauit. Sed quod haec uel illa, in hoc uel illo sensu sint reuelata, quia Ecclesia sic tradit, credimus. Et rursum reuelatio diuina est infallibilis regula per se conueniens fidei: sensus autem Ecclesie per accidens conuenit fidei ex parte. i. nostri, quibus haec proponuntur. In angelis namque, quibus Deus per se ipsum reuelauit, & explicauit mysterium trinitatis, non erat opus hac regula. Unde de Ioanne Baptista scribitur Ioan. 1. Quod uenit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, non ex parte luminis, sed ut omnes crederent per illum. Et similiter in primis patribus, quibus reuelata sunt mysteria fidei, non erat opus hac regula eadem ratione, quia scilicet Deus per se ipsum reuelauit haec, & intellectum eorum illis tradidit illustrando mentem, ut inferius in tractatu de prophetia patet.

¶ Ad primam ergo obiectiōnem in oppositum dicitur, quod quia fides innititur Deo reuelatori articulo fidei, & inter articulos fidei continentur sanctitas Ecclesie unius, & catholicae, nec sanctitas ista potest intelligi sine rectitudine sensus, & doctrinae fidei in ipsa, consequens est, quod quicumque adheret Deo ut reuelatori articulo fidei, credat Ecclesiam non posse errare in fide, ac per hoc habere ipsius sensum, & doctrinam pro infallibili regula in proponendo & explicando credenda. Et sic haereticus, qui sensum Ecclesie non acceptat ut infallibilem regulam in explicando credenda, recedit a ratione formalis fidei, id est, a

Secunda Secundae S. Thomae. A 2 Deo

p. 1. q. 61. ar. 3.

Cap. 7. non multum te-mote ante finem.

Deo reuelatore articuloꝝ fidei. Et bene nota, quod non dicitur recedere a ratione formali obiecti fidei, id est, regula ecclesiastica doctrina: sed per hoc, quod non innititur doctrinae Ecclesiae, ut infallibili regula in explicando credenda, sequitur quod recedat a ratione formali obiecti fidei, id est, diuina ueritate, ut reuelatrice articuloꝝ fidei. Et similiter auctoritas Augusti, quo ad proponendum, & explicandum credenda nobis, qui fecundum locum in credendo tenemus, loquitur. Vnde dicit, quod non crederet Euangelio, nisi Ecclesia proponeret illud credendum. Propterea enim credimus magis his libris, quam alii, quia Ecclesia hos proponit credendos. Secus autem est de Patribus, qui primum in credendo locum tenent, qui scilicet a Deo instructi sunt, & libros ipsos scripserunt &c. Ad id autem quod obicitur de reuelatione, iam dictum est, quod reuelatio actiue sumpta, est ratio formalis, quae est ipsa actio, & essentia Dei. Esse autem diuinitus reuelatum, est denominatio ab actiua reuelatione ueniens, & in illam reducenda est.

D. 192.

quod est formalis ratio obiecti, sicut in scientia Geometrie materialiter scita sunt conclusiones: formalis uero ratio sciendi sunt media demonstrationis, per quae conclusiones cognoscuntur. Sic igitur in fide, si consideremus formalem rationem obiecti, nihil est aliud, quam ueritas prima. Non enim fides, de qua loquimur, assentit alicui, nisi quod est a Deo reuelatum. Vnde ipsi ueritati diuinae fides innititur tanquam medio. Si uero consideremus materialiter ea, quibus fides assentit, non solum est ipse Deus, sed etiam multa alia quae tamen sub assensu fidei non cadunt, nisi secundum quod habent aliquem ordinem ad Deum, prout, si per aliquos diuinitatis effectus homo adiuuatur ad tenendum in diuinam fruitionem: & ideo etiam ex hac parte, obiectum fidei est quodammodo ueritas prima, in quantum nihil cadit sub fide, nisi in ordine ad Deum. Sicut etiam obiectum medicinae est fanitas: quia nihil medicina considerat, nisi in ordine ad sanitatem.

D. 433.

Ad quartum dubium dicitur, quod nec proceditur in infinitum in reuelationibus: nec fit resolutio in ueritate, aut testimonium Ecclesiae, nec in fidem acquiritur, sed fit resolutio in diuinam reuelationem, ut sic, ita quod in ea est status.

Ad cuius euidentiam sciendum est, quod credere Deum esse reuelatorem articuloꝝ fidei, contingit tripliciter. Uno modo ut pure, quod creditur: alio modo ut pure, quo creditur: tertio modo, ut quod, & quo simul creditur. Et si fides respiceret hoc quod dico, scilicet quod Deus reuelatur articuloꝝ fidei, ut quod creditur tantum, sicut creditur resurrectionem carnis, oporteret assignare aliquam aliam rationem formalem in obiecto fidei, qua crederemus: sicut in obiecto scientiae id, quod est tantum quod scitur, eger ratione formali, qua ad scientiam spectat: si uero hoc idem creditur tantum, ut quo reuera creditur, surgit quaestio Scoti: & licet possit dici, quod sicut albedo est qua subiectum est album, nec oportet querere quo ipsa est alba, quia ipsa non est alba denominatiue, sed formaliter tantum, si sic licet loqui: ita diuina reuelatio est, qua credimus, & ipsa non est credita denominatiue, sed formaliter, id est, ut ratio credendi. Vera tamen responsio est, quod sicut in transcendentibus ueritas est una, & bonitas est bona: sic diuina reuelatio est quo, & quod creditur, ita quod sicut ueritas est una seipsa, & ibi est status: ita diuina reuelatio, qua cetera creduntur, est credita seipsa, & non per aliam reuelationem. Unus enim & idem actus fidei credit Deum, & Deo, ut inferius in quaestione 2. artic. 1. patet. Et in quantum credit Deum, tendit in quod creditur: in quantum uero credit Deo, tendit in id quo creditur. Et sicut non est possibile aliam ueritatem quaestionem in fide formare, quare credimus Deo: ita non est possibile aliam in fide resolutionem querere, quare re creditis Deo reuelanti. Idem enim sunt credere Deo, & credere Deo reuelanti. Nec te lateat uenenum latens sub hoc, quod dicitur credere Deo reuelanti: Duo enim importat. Primum commune etiam Gentilibus: secundum proprium fidelibus. Primum & commune est, ut credamus Deo, quando ipse dicit aliquid, ut uera dicenti. In hoc enim omnes convenimus, quod quando Deus aliquid dicit, non fallit, sed ueritatem dicit. Vnde & deridentes fidem nostram, dicunt se credere Deo si aliquid dixerit, multo magis quam cuiquam bono uiro. Secundum autem, & proprium fidelium est, ut amur Deo ut reuelatore articuloꝝ fidei: ita quod actus fidei inhareat Deo, ut reuelanti articuloꝝ fidei. Et hoc intendimus cum dicimus, quod ueritas prima est obiectum formale fidei. Et hoc significatur per credere Deo. Et in hoc

privati lumine fidei fateantur se dissentire, dum ipsi parati sunt credere Deo, si ipse dicit aliquid, sed si dicit, uel dixerit articuloꝝ fidei, hoc non creditur: licet credant Deum esse primum, & summam ueritatem: tamen ipsa prima ueritate ut reuelatrice eorum quae dicitur, non creditur. Et hoc dicitur in articulo 1. de fide, ubi dicitur, quod si dicitur, non creditur: licet credant Deum esse primum, & summam ueritatem: tamen ipsa prima ueritate ut reuelatrice eorum quae dicitur, non creditur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ea quae pertinent ad humanitatem Christi, & ad sacramenta Ecclesiae, uel ad quascunq; creaturas, cadunt sub fide, in quantum per haec ordinamur ad Deum, & eis etiam assentimus propter diuinam ueritatem.

ET SIMILITER dicendum est ad Secundum de omnibus illis, quae in sacra scriptura traduntur.

AD TERTIUM Dicendum, quod etiam charitas diligit proximum propter Deum: & sic obiectum eius proprie est ipse Deus, ut infra dicitur.

ARTICVLVS II.

Utrum obiectum fidei sit aliquid complexum per modum enuntiationis.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod obiectum fidei non sit aliquid complexum per modum enuntiationis. Obiectum enim fidei est ueritas prima, sicut dicitur

canenti, tanquam in ratione omnium credentium, ut Ioann. 5. Qui credit in filium Dei, habet uitam se. Et si hoc aduersisset Durandus in 24. dist. articulo 1. articulo primo, non dixisset, quod primum alia, & ad quod fit ultima resolutio creditibilium, obiectum reg. a Spiritu sancto. Nam distinguendum licet assentire: & proponere: & rursus proponere, uel quo ad nos, appare primo, quod Deus proponit simpliciter ea quae sunt fidei: & deo uel qua ipse proposuit haec, & non illa. Apparet quo ad nos, quibus Deus per seipsum non proponit sicut propluit Apostolis, & Proprietis, sed per seipsum quod Ecclesiam regi a Spiritu sancto, est inchoandum proponendum credenda nobis. Apparet tertio, quod re assentimus omnibus creditibilibus, est, quia Deus tet ex dictis. Manifesta autem haec sunt ex multis. Primum quod fides in nobis, & Apostolis, & Prophetis, ac per hoc in idem resolutio. Constat autem inmediate docti a Deo, non ideo credunt, quia factum dicit: sed quia Deus dixit. ergo. Secundo ex antiquis ductis ueteris, & noui testamenti. Tertio ex antiquis Ecclesiam regi a Spiritu sancto, ideo credimus: quia dicitur quae Deus dixit. Vnde ad hoc conuenit ueteris testes sacrae scripturae. Nec obstat quod etiam dicitur quod dicitur quia Ecclesia proponit: quia dicitur quod sic erit circularis. Non obstat, inquam, quia hoc proponere tantum, & hoc nobis. Illud autem est, quod re, & assentire, & utrumque simpliciter. Fides autem actus, & obiectum attenditur principaliter per se simpliciter: quoniam secundario ea, quae sunt ad quod da quoque sunt.

Super Quaestione prima Articuli secundum

IN articulo 2. Aduerte, quod distinctio facta in littera dei ex parte rei, & ex parte nostri, non conuenit: ne illa de quo creditur, & quod ei edicitur, nec conuenit ab illa, ut illa utitur. Durandus in 24. dist. 3. articulo 1. obiectum fidei, de quo creditur, est incomplexum: quod dicitur, est complexum: sicut obiectum scientiae, de quo creditur, est complexum: licet subiectum conclusionis, de quo creditur, conclusio complexa. Haec enim distinctio est de

...dum... quod... in re... nobis: ita...

* est. sed prima veritas est quid in complexum. ergo obiectum fidei non est aliquid complexum. ¶ 2 Præ. Expositio fidei in symbolo continetur: sed in symbolo non ponuntur enuntiabilia, sed res. Non. n. dicitur ibi, qd Deus sit omnipotens: sed, credo in Deum omnipotentem. ergo obiectum fidei non est enuntiabile, sed res. ¶ 3 Præ. Fidei succedit visio, secundum illud 1. ad Corin. 13. Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognoscimus: sed visio patriæ est de incompleto, cum sit ipsius diuine essentia. ergo etiam fides vita.

SED CONTRA. Fides est media inter scientiam, & opinionem. Medium autem, & extrema sunt eiusdem generis. Cum ergo scientia, & opinio sint circa enuntiabilia, videtur qd similes fides sit circa enuntiabilia: & ita obiectum fidei, cum sit circa enuntiabilia, est aliquid complexum.

RESPON. Dicendum, qd cognita sunt in cognoscendo secundum modum cognoscentis. Est autem modus proprius humani intellectus, vt componendo, & diuidendo veritatem cognoscat, sicut in primo dictum est: & ideo quæ sunt secundum se simplicia, intellectus huiusmodi cognoscit secundum quandam complexiorem: sicut econuerso, intellectus diuinus incomplexe cognoscit ea, quæ sunt secundum se complexa. Sic ergo obiectum fidei dupliciter considerari potest. Vno modo ex parte ipsius rei creditæ: & sic obiectum fidei est aliquid incomplexe, scilicet res ipsa, de qua fides habetur. Alio modo ex parte credentis, & secundum hoc, obiectum fidei est aliquid complexum per modum enuntiabilis: & ideo vtrumque vere opinatum fuit apud antiquos, & secundum

nota Notue circa rationem allatam in litera. quod aliud est, sub uero esse falsum: & aliud est, sub uero esse cognitionem falsam. Primum enim significat oppositum esse sub opposito, tanquam formali, seu proprio actui, aut fine, quod est impossibile. Secundum autem significat unum oppositorum esse rationem cognoscendi reliquum, aut fugiendum, uel excludendum: & hoc est uerum. In litera autem primum assumitur, non secundum oppositum falso: & similiter charitas, qua amamus bonum, & contra alium, excluditur non ens oppositum, puta non album: fidei tamen ex hoc ipso, quod assentiri ueritati ut medio assentiendi, respicitur assentire falso: quia uerum non dicit ad falsum. Et similiter charitas, quia amat ratione bonitatis, non amat aliquid

A malum: quia bonum non est medium ducens ad malum. Et similiter ens non est per se positum oppositi non entis in quocunque genere.

¶ In eodem articulo in responsione ad primum, si non intelligis Notuie, quomodo falsa opinio fiat cum operatione iustitiae, & similibus; animaduertere, quod contingit aliquem falso credere absque culpa sua, aliquem sibi esse debitorem, uel econuerso, & operari ad illum secundum iustitiam: & similiter credere se non indigentem cibo, aut potu, & operari secundum temperantiam, & sic de aliis. Et uidebis uirtutes appetitivas non totaliter excludere falsam opinionem de eo, circa quod agitur, ut in litera dicitur.

¶ In responsione ad quartum eiusdem articuli aduertit diligenter, ne ex hac responsione fallaris. Audiens enim quod fides non respicit has, sed ad hoc, qd corpus Christi sub speciebus rite consecratis sit, & subiungens quod credere has, uel illas species esse rite consecratis; relinquatur humana estimatio: propter quod si in hoc erratur, nullum præiudicium fit fidei, incidas in errorem dicentium, quod hostia, quæ adoranda offertur in Ecclesia, adoranda est sub conditione, si est uere consecrata. Hic enim accidit illud, Trepidauerunt timore, ubi non fuit timor. Et ne absque ratione arguere hos uideamur, declaratur hoc ratione, & auctoritate, & exemplo. Ratione quidem: quia actus humanus cadens super debita materia quando, sicut, ubi, & cum oportet, est bonus moraliter: sed actus uoluntarius credentis absolute hanc hostiam esse consecratam, est humilmodi, ergo. Probat minor: quia cum, ut in pluribus saltem, sit uerum, hostias rite consecrari, & quod ut in pluribus inuenitur, nisi impedimentum aliquod adsit, uerificetur, consequens est, ut nullo apparente quouis modo impedimento, actus credentis feratur super materia debita, scilicet uero ut in pluribus; & in hoc singulari non impedito, quantum apparet, ra ionabiliter. Indisciplinatus autem effectus querere maiorem certitudinem in istis, ut patet in secundo Metaphysicorum. Ex parte quoque uoluntatis idem apparet: nam deuotio, & ueneratio conditionalis minor est ueneratione, & deuotione absolute: nocet ergo deuotioni iste timor. Auctoritas est Ecclesia, quæ instituit in oratione, quam sacerdos communionem sumpturus dicit, ut absolute fateatur hanc hostiam, & hunc

Secunda Secundæ S. Thomæ. A 3 cali-

ARTICVLVS III.

Vtrum fidei possit subesse falsum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, qd fidei possit subesse falsum. Fides enim condiuiditur spei, & charitati: sed spei potest aliquid subesse falsum. Multi sperant se habituros uitam æternam, qui non habebunt. Similiter & etiam charitati: multi enim diliguntur tanquam boni, qui tamē boni non sunt. ergo & fidei potest aliquid subesse falsum. ¶ 3 Præ. Abraham creditur Christum nasciturum, secundum illud Io. 8. Abraham pater uester exultauit ut uideret diem meum, uisit, & gauisus est: sed post tempus Abraham Deus poterat non incarnari. sola. n. sua uoluntate carnem accepit: & ita esset falsum, qd Abraham de Christo creditur. ergo fidei potest subesse falsum.

E actus uoluntarius credentis absolute hanc hostiam esse consecratam, est humilmodi, ergo. Probat minor: quia cum, ut in pluribus saltem, sit uerum, hostias rite consecrari, & quod ut in pluribus inuenitur, nisi impedimentum aliquod adsit, uerificetur, consequens est, ut nullo apparente quouis modo impedimento, actus credentis feratur super materia debita, scilicet uero ut in pluribus; & in hoc singulari non impedito, quantum apparet, ra ionabiliter. Indisciplinatus autem effectus querere maiorem certitudinem in istis, ut patet in secundo Metaphysicorum. Ex parte quoque uoluntatis idem apparet: nam deuotio, & ueneratio conditionalis minor est ueneratione, & deuotione absolute: nocet ergo deuotioni iste timor. Auctoritas est Ecclesia, quæ instituit in oratione, quam sacerdos communionem sumpturus dicit, ut absolute fateatur hanc hostiam, & hunc

Ar. q. 46. tripliciter 2. ad 4. Et 3. dist. 2. arti. 3. q. 9. 7. Et post q. 4. art. in prin.

calicem continere corpus, & sanguinem Christi, dum sacerdos dicit. Libera me per hoc sacrosanctum corpus, & sanguinem tuum a cunctis iniquitatibus &c. Verba enim ex eius absolute prolata, sunt signa interioris mentis absolute credentis & venerati: exemplum sunt cogentia. Nam manifestum adoramus summum Pontificem absolute, & similiter alios episcopos. Et tamen secundum illorum timorem sub conditione essent uenerandi, quia quis scit si ille fuit baptizatus? & si ille, qui baptizauit eum, habuit intentionem conferendi sacramentum baptismi? Et similiter sub conditione consistendum sacerdoti proprio propter idem dubium magno & sacerdos quilibet sub conditione deberet absolueret, & conficeret sacramenta, & alia huiusmodi facere propter simile dubium, si ipse est uere baptizatus, uere ordinatus, & propter dubium de suscipiente. Hæc enim omnia pendet ex intentione ministri Ecclesie, sicut consecratio hostie. Et si, pro quia, hæc sunt fatua, stultum quoque hoc esse quare non fatentur? Conuincant quoque seipsum si experientia, fors exprimens conditionalem, quam merito dicunt debere exprimi, & obedientiam præsentem Papæ, absoluant, confitentur &c. explicando conditionem, & uidebant errorem suum. Non enim hæc sunt arcana Dei, quæ non licet homini loqui. Sed si tenetur hominente conditionata hæc facere, licite exprimet uoce, ut patet in reiteratione baptismi dubii: tunc enim dicitur. Si non es baptizatus, ego te &c. Nulli ergo periculo se exponit adorando absolute, quoniam humano more certitudinem habet: & hæc sufficit homini.

¶ 3 Præf. Fides antiquorum fuit, quod Christus esset nasciturus, & hæc fides durauit in multis usque; ad prædicationem Euangelij: sed Christo iam nato, et antequam predicare inciperet, falsum erat Christum nasciturum: ergo fides præfata subesse falsum.

¶ 4 Præf. Vnum de pertinentibus ad fidem est, ut aliquis credat, sub sacramento altaris uerum corpus Christi contineri. Potest autem contingere, quod non recte cõsecratur, quod non est ibi uerum corpus Christi, sed solum panis. ergo fides potest subesse falsum.

SED CONTRA. Nulla uirtus perficiens intellectum se habet ad falsum, sed quod est malum intellectus, ut patet per Philosophum in sexto Ethic. sed fides est quedam uirtus perficiens intellectum, ut infra patebit. ergo ei non potest subesse falsum.

RESPON. Dicendum, quod nihil subest alicui potentie, uel habitui aut etiam actui, nisi immediate ratione formali obiecti, sicut color uidetur non potest, nisi per lucem: & conclusio sciri non potest, nisi per medium demonstrationis. * Dicitur autem, quod ratio formalis obiecti fidei est ueritas prima: unde nihil potest cadere sub fide, nisi in quantum fiat sub ueritate prima, sub qua nullum falsum stare potest: sicut nec non ens sub ente, nec malum sub bonitate. Unde relinquatur, quod fidei non potest subesse aliquod falsum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quia uerum est bonum intellectus, non autem est bonum appetituum uirtutis, ideo omnes uirtutes que perficiunt intellectum, excludunt totaliter falsum: quia de ratione uirtutis est, quod se habeat solum ad bonum. Uirtutes autem perficientes partem appetituum non excludunt totaliter falsum. Potest enim aliquis sine iustitia, aut temperantia agere, habens aliquam falsam opinionem de eo, circa quod agit: & ita cum fides perficiat intellectum, spes autem,

¶ Super Quæstionis prima Articulum quartum.

IN articulo quarto dubium non dissimulandum occurrit de responsione ad secundum, quomodo se licet distinctio ibi facta cum suis membris verificetur in proposito. Nam ly uidetur, seu esse uisum, aut sumitur uniuoce in utroque membro, aut secundum diuersam significationem. Si sumitur eodem modo, sequitur primo, quod propter miracula uisa homo uideret, id est euidenter cognosceret ea, que sunt fidei, esse credibilia, & consequenter esse uera. Hoc autem est falsum: ergo. Probatum sequela: quia euidencia de credibilitate illorum infert necessario euidencia, & illis assentiendum est ut ueris absque formidine alterius partis. Hoc autem nihil aliud est, quam habere euidenciam, quod illa sunt uera, quamuis incognita secundum seipsa nobis. Sicut sciens quadrangulum circuli

esse scibilem, quam non scitam, habet euidenciam circuli esse scibilis, & in se uera: quamuis non sciam ipsam nobis adhuc nota. Falsitas autem consequens quod intellectus uidentis miracula, pura, laetantur conuincatur ex euidencia ad credendum Circuli

¶ 3 Præf. Fides antiquorum fuit, quod Christus esset nasciturus, & hæc fides durauit in multis usque; ad prædicationem Euangelij: sed Christo iam nato, et antequam predicare inciperet, falsum erat Christum nasciturum: ergo fides præfata subesse falsum.

¶ 4 Præf. Vnum de pertinentibus ad fidem est, ut aliquis credat, sub sacramento altaris uerum corpus Christi contineri. Potest autem contingere, quod non recte cõsecratur, quod non est ibi uerum corpus Christi, sed solum panis. ergo fides potest subesse falsum.

SED CONTRA. Nulla uirtus perficiens intellectum se habet ad falsum, sed quod est malum intellectus, ut patet per Philosophum in sexto Ethic. sed fides est quedam uirtus perficiens intellectum, ut infra patebit. ergo ei non potest subesse falsum.

RESPON. Dicendum, quod nihil subest alicui potentie, uel habitui aut etiam actui, nisi immediate ratione formali obiecti, sicut color uidetur non potest, nisi per lucem: & conclusio sciri non potest, nisi per medium demonstrationis. * Dicitur autem, quod ratio formalis obiecti fidei est ueritas prima: unde nihil potest cadere sub fide, nisi in quantum fiat sub ueritate prima, sub qua nullum falsum stare potest: sicut nec non ens sub ente, nec malum sub bonitate. Unde relinquatur, quod fidei non potest subesse aliquod falsum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quia uerum est bonum intellectus, non autem est bonum appetituum uirtutis, ideo omnes uirtutes que perficiunt intellectum, excludunt totaliter falsum: quia de ratione uirtutis est, quod se habeat solum ad bonum. Uirtutes autem perficientes partem appetituum non excludunt totaliter falsum. Potest enim aliquis sine iustitia, aut temperantia agere, habens aliquam falsam opinionem de eo, circa quod agit: & ita cum fides perficiat intellectum, spes autem,

¶ Super Quæstionis prima Articulum quartum.

IN articulo quarto dubium non dissimulandum occurrit de responsione ad secundum, quomodo se licet distinctio ibi facta cum suis membris verificetur in proposito. Nam ly uidetur, seu esse uisum, aut sumitur uniuoce in utroque membro, aut secundum diuersam significationem. Si sumitur eodem modo, sequitur primo, quod propter miracula uisa homo uideret, id est euidenter cognosceret ea, que sunt fidei, esse credibilia, & consequenter esse uera. Hoc autem est falsum: ergo. Probatum sequela: quia euidencia de credibilitate illorum infert necessario euidencia, & illis assentiendum est ut ueris absque formidine alterius partis. Hoc autem nihil aliud est, quam habere euidenciam, quod illa sunt uera, quamuis incognita secundum seipsa nobis. Sicut sciens quadrangulum circuli

Lib. 6. Ethic. ca. 2. 10. 5. ¶ 4. arti. 2. & 5.

D. 359. * Lumen.

Art. 1. huius quæst.

ARTICVLVS IIII.

Primum obiectum fidei potest esse aliud uisum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod obiectum fidei sit aliquid uisum. Dicit enim Dominus Thomas, 1. 2. Quia uidiisti me Thoma, credidisti. ergo & de eodem est uisio, & fides.

ita sit (possunt enim omnes mentiri) habetur euidencia quod ita esse est credibile, iudicabileque absque formidine.

¶ Præmittendum est secundo, quod uideri, in proposito tota latitudine uisionis, ita quod non restringatur ad unum, sed quocumque modo falsetur uidere, sufficit. Dicitur enim non solum sensibile proprium, sed 66. & per hoc in 1. lib. de ciui. Dei cap. 38. corporali oculo non potest ubique presentem credit, sicut homines mortui credimus uirere, sed uidemus.

¶ His præmissis, dicitur ad dubium motum, quod uirtus uniuoce, seu eodem modo, sed non restringitur ad unum.

significationem, vel illam, infra latitudinem, rationis tam corporalis, quam spiritualis: tam per se, quam per accidens, visibilis.

¶ Et cum arguitur contra, Respondetur primo, accipiendo credibilitatem hanc more, & negando hanc sequelam. Ioannes videt ea, quae sunt fidei, esse credibilia. ergo habet certitudinem, quod illa sint vera.

¶ 2 Praet. Apost. i. ad Cor. 13. Videmus nunc per speculum in enigmate: & loquitur de cognitione fidei, ergo id quod creditur, videtur.

¶ 3 Praet. Fides est quoddam spirituale lumen: sed sub quolibet lumine aliquid videtur. ergo fides est de rebus visis.

¶ 4 Praet. Quilibet sensus, visus nominatur, ut Aug. dicit in lib. * de verbis Dñi: sed fides est de auditis, sicut illud ad Ro. 10. Fides ex auditu, ergo fides est de rebus visis.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Hebr. 11. quod Fides est argumentum non apparentium.

RESPON. Dicendum, quod fides habet certitudinem evidentiam, quod testis erat filius Dei: sed quod ipsum esse filium Dei, ut se predicabat esse, erat credibile. Et sic est signum evidentiam non habentem evidentiam eorum, quae sunt fidei, sed credibilitatis eorum.

¶ Respondetur secundo, extendendo credibilitatem etiam ad certitudinem ex veritate constante testis veri clare, negando hanc sequelam. Ioannes habet certitudinem, quod ea quae sunt fidei, ut are facta sunt vera, ergo non habet fidem de his, quae sunt fidei. Sicut in haec duo simul, quod intellectus sit certus ex evidentia signorum, vel Dei testium, quod trinitas aeternata est vera trinitas personarum, & simul credatur, & tamen non videat trinitatem secundum se esse, ac per hoc verum esse. Verum, non addit supra praeterea. Sed in hoc fallitur minus perpicaces, quod non discernunt quid inferri inter videre proposita in fide esse vera, & inter proposita in fide esse aeternata, seu credibilia esse vera. Multum enim refert, referendo ad evidentiam. Nec discernunt inter cognitionem certam ex evidentia rei cognita, & certam ex evidentia testimonio eius. Nec enim intantum distat, ut prima repugnet fidei, secunda autem repugnet fidei testimonio, sed non fidei reum, quae sunt aeternata. Nec autem inferri, cum de fide angelo rum tractabimus, clare elucet. Et hoc sufficit ad discernendum inter ea, quae sunt fidei in seipsis, & in ratione credibilis, quia scilicet simul possunt esse ab eodem credita secundum se, & in illa in ratione credibilis.

¶ In eadem responsione ad secundum, dubium aliud occurrit circa substantiam rationem, quare ea quae subfunt fidei sub communi ratione credibilis, sunt visa ab eo, qui credit scilicet: non enim credentem videret ea esse credenda, id vel propter evidentiam signorum, vel propter aliquid huiusmodi.

¶ Occurrit autem hic dubium: quia ista ratio inferri necessitatem evidentiam in communi, ad credendum in particulari. Dicendo enim quod non crederet, nisi videret esse credenda, manifeste dicit, quod oportet credentem videre esse credendum. Sed quia hoc non probatur in litera, nec apparet verum, ideo ambiguitas conlurgit. Experimur enim nos multa credere sine evidentia a credibilitatis, immo ex levitate cordis, iuxta illud. Qui cito credit, levis est corde. Non omnes quoque Christiani crederent, facerent se videre credibilitatem eorum, quae sunt fidei: sed hoc vident paucorum esse.

¶ Al hoc dubium dicitur primo, quod auctor loquitur de videre, la non vocabulo hoc iam exclusum est in praecedenti dubio, quia perire distinctio in hac litera. facta, nisi videre hic sumatur, ut in compositio est adiu credendi respectu eiusdem, quod est proprie loqui de videre.

¶ Dicitur secundo, quod auctor loquitur de videre, quantum est ex parte habitus fidei, in fide: sed hoc ostenditur non consona re litera, tripliciter. Primo, quia expressa in litera est sermo de illo qui credit, ut sic, & non ex parte habitus: unde ratio asseritur potius ex actu credendi, & non ex habitu, cum dicitur: Non enim crederet, nisi videret. Secundo, quia in litera causa rationis expresse assignatur ex extrinsecis, propter miracula, vel aliquid huiusmodi, & non ex parte habitus. Tertio, quia in litera retentur tractanda visio ex parte habitus in tertio argumento, & illius responsione: & ibi tractatur, ex parte habitus, ut patet in

tuenti. Non sunt aut confundenda argumentorum difficultates, sed vitioque propria remanda est: quoniam ideo diversificata sunt.

¶ Dicendum est igitur, quod auctor loquitur de visione propria, & quod vere ac virtute credere existit evidentiam, quod illud sit credibile, quod nullus aliquid vere, hoc est, abique formidine alterius partis, & virtuose, hoc est, prudenter, credit aliquid, nisi evidenter cognoscatur illud esse credibile. Sed evidentia nostra cognitionis non solum est ex terminis, ut contingit in primis principis, aut ex demonstratione, ut contingit in conclusionibus testis: sed etiam ex oblatione sensuum, ut patet in propositionibus ex sensu clarissimis, pura, nix est alba, iste me percussit: ille dixit tale quid, & huiusmodi. Haec, n. quia ex sensu claro oblata sunt, conuincunt intellectum non ex terminorum connexionione absolute, aut demonstrationis discursu necessario, sed ex demonstratione ad sensum. Et sic contingit in proposito: quoniam nullus audiens aliquid, vere ac prudenter credit illud, nisi ad sensum cognoscatur a viro fide digno illud asseri. Idem autem videtur hoc asseri, aut asserum esse a fide digno: & videre hoc esse fidei credibile: quoniam fide dignum testimonium constituit dictum in esse credibile, et sicut solis illis, qui videntur nitent, evidens est illa propositio, Nix est alba, talis illis, apud quos iste asserens est fide dignus, & a quibus auditus, evidens est, hoc dictum esse credibile. Et propterea statim, & idem dictum ab uno uideri in ratione credibilis, & ab alio non. Ex eo enim quod evidentia ista non continet credibile ex parte rei semper, sed quodque ex parte nostrae, ut patet exemplis danteo uariarum in diuersis, & exigit aliquam conditionem obiecti in ordine ad nos. Et hoc directe conlona licet dicenti, quod propter miracula testificantia, vel aliquid huiusmodi, pura, auctoritatem Ecclesiae dicentis, vel propter mortem martyrum credens, videt haec esse credibilia.

importat assensum intellectus ad id quod creditur. Assentit autem intellectus alicui dupliciter. Vno modo, quia ad hoc mouetur ab ipso obiecto, quod est per se ipsum cognitum, sicut patet in principis primis quorum est intellectus: vel est per aliud cognitum, sicut patet de conclusionibus, quarum est scientia. Alio modo intellectus assentit alicui, non quia sufficienter moueatur ab obiecto proprio, sed per quandam electionem uoluntarie declinat in unam partem magis, quam in aliam. Et si quidem haec sit causa dubitationis, & formidine alterius partis, erit opinio. Si autem sit cum certitudine abique tali formidine, erit fides. Illa autem uideri dñr, quae per

ne absolute, aut demonstrationis discursu necessario, sed ex demonstratione ad sensum. Et sic contingit in proposito: quoniam nullus audiens aliquid, vere ac prudenter credit illud, nisi ad sensum cognoscatur a viro fide digno illud asseri. Idem autem videtur hoc asseri, aut asserum esse a fide digno: & videre hoc esse fidei credibile: quoniam fide dignum testimonium constituit dictum in esse credibile, et sicut solis illis, qui videntur nitent, evidens est illa propositio, Nix est alba, talis illis, apud quos iste asserens est fide dignus, & a quibus auditus, evidens est, hoc dictum esse credibile. Et propterea statim, & idem dictum ab uno uideri in ratione credibilis, & ab alio non. Ex eo enim quod evidentia ista non continet credibile ex parte rei semper, sed quodque ex parte nostrae, ut patet exemplis danteo uariarum in diuersis, & exigit aliquam conditionem obiecti in ordine ad nos. Et hoc directe conlona licet dicenti, quod propter miracula testificantia, vel aliquid huiusmodi, pura, auctoritatem Ecclesiae dicentis, vel propter mortem martyrum credens, videt haec esse credibilia.

¶ Ad obiecta in oppositum dicitur, quod omnes uirtuose credentes, si uocem propriam intelligunt, facerent se uideri credibilitatem, saltem ex parte credentis, ut dictum est. Qui autem credit ex leuitate non uirtuose credit, & ideo non obstat propositio. Vident autem Christiani credentes, credibilia esse ea, quae sunt fidei, audientes a fide dignis, mundi scilicet conuersionem ad Christum pauperem per pauperes piscatores, idiotas, inter perfectiores, tormenta & mortes, & postmodum a tot doctissimis uiris cum uitate propria castigatione, multaque humis contemptu approbata, innumerisque miraculis firmata, & scito, quod licet uideri credibilitatem ex parte uere, & uirtuose credentium non sufficit tamen. Sunt enim multi, qui est uident aliquid esse credibile, non credunt tamen illud: ut patet de multis, qui uiderunt Iesum resuscitatum Lazarum, & tamen meruit ad nuntiandum hoc persecutoribus ipsius, ut amplius persequerentur, ut fecerunt, ut patet Ioannis 11. Et ratio est, quia credere est actus non solius intellectus, sed etiam uoluntatis. Hinc enim fit ut uidentes aliquid credibile, nolint credere illud. Sed quomodo credere sit uoluntarium, inferius tractabatur. Nunc autem hoc praebitum sit, patet magis habitu ad actus credendi uere, & uirtuose ad evidentiam credibilitatis.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli quarti, dubium occurrit duplex. Primo, quid intendat auctor per prima uerba responsionis, scilicet lumen fidei facit uideri ea, quae creduntur: an quod faciat uideri ea sub communi ratione credibilis, an in particulari, an sub quadam alia ratione. Secundo, quantum ualeat subiecta ratio, cum dicitur. Sicut enim per alios habuit uirtutum homo uidet illud, quod est sibi conueniens secundum habitum illum: ita etiam per habitum fidei inclinatur mens hominis ad assensum, quae conueniunt recte fidei, & non aliis.

¶ Occurrit siquidem hic duplex defectus. Primus est aequipollentio de uisione. Nam quilibet habitus uirtutis facit uideri sibi conueniens, accipiendo ly, uideri, pro apparere iuxta illud Philofophi. Qualis uniusquique est, talis finis ei uideatur, id est, apparet. Cuius enim apparet conueniens abstinere ab illicito conuiui: & abstinere apparet conueniens subtrahere superfluum cibum, & sic de secunda secundum S. Thomam. A 4 alijs.

aliis. In proposito autem sermo est de videre, ut importat evidenti-
tiam distinctam contra apparentiam firmam adhesionis. Secūdius
est, quia in littera proponitur, quod lumen fidei facit videre, & tran-
situr ad probandum non quod facit videre, sed quod facit assentire
his, quae sunt consona rectae fidei, & non alijs. Valde nanque di-

D. 610.

scipsa mouet intellectum nostrū,
vel sensum ad sui cognitionē. Vñ
manifestum est, quod nec fides, nec
opinio potest esse de ipsis visis,
aut secundum sensum, aut secun-
dum intellectum.

AD PRIMVM ergo dicendum,
quod Thomas aliud vidit, & aliud
credidit: hoc enim vidit, & Deū
credens confessus est, cum dixit, Do-
minus meus, & Deus meus.

AD SECVNDVM dicendum, quod ea,
quae sunt fidei, dupliciter cōsi-
derari possunt. Vno modo in specia-
li, & sic non possunt esse simul visa, &
credita, sicut dictū est. Alio modo
in generali, sub communi ratione cre-
dibilis: & sic sunt visa ab eo, qui
credit. Non enim crederet, nisi vi-
deret ea esse credenda, vel propter
evidentiam signorum: vel propter
aliquid huiusmodi.

AD TERTIVM dicendum, quod lu-
men fidei facit videre ea, quae cre-
duntur: sicut enim per alios habi-
tus virtutum, homo videt illud,
quod est sibi cōueniens secundum habi-
tum illum: ita etiam per habitum
fidei inclinatur mens hominis ad
assentendum his, quae conueniunt
rectae fidei, & non alijs.

AD QVARTVM dicendum, quod
auditus est verborum significan-
tium; & ideo assensus omnibus communis est
fidem habentibus: euidētia autem perfectior
uenit. Similiter non obstat, si habitus fidei non
habetur a puero baptizato, nullo modo
credibilitatis in puero baptizato, nullo modo
habentibus, quae sunt fidei: quoniam intelligitur habitus
huiusmodi euidētia quantum est ex se, & in
t. In hoc autem puero deest dispositio debita,
scilicet credendum a Dei ministris. Est enim fides
ceptionem credendorum; ex auditu praedicatorum
Deo, ut dicitur ad Romanos 10. Et propterea non
si talis puer nec euidētia, nec assensum diceret
dei infusa eliceret.

AD QVINTVM sic procedit. Vñ
quod ea quae sunt fidei, possunt esse
se scita. Ea namque non sciuntur, vi-
dentur esse ignorata, quia ignorā-
tia scientie opponitur: sed quae sunt
fidei, non sunt ignorata. Horum
ignorantia ad infidelitatem per-
tinet, sed in illud primā ad Timo-
theum. 1. Ignorans feci in incre-
dultate mea, ergo ea, quae sunt fi-
dei, possunt esse scita.

¶ 2. Præter. Scientia per rationes ac-
quiritur: sed ad ea quae sunt fidei, a
sacris authoribus rationes indu-
cuntur, ergo ea, quae sunt fidei, pos-
sunt esse scita.

¶ 3. Præter. Ea quae demonstratiue p-
batur, sunt scita, quia demonstra-
tio est syllogismus faciens scire:
sed quædam, quae in fide cōtinētur,
sunt demonstratiue probata a philo-
sophis, sicut Deum esse, vt Deum
esse vñ, & alia huiusmodi, ergo
ea quae sunt fidei, possunt esse scita.

ARTICVLVS V.

¶ Vñ ea, quae sunt fidei, possunt esse scita.

AD QVINTVM sic procedit. Vñ
quod ea quae sunt fidei, possunt esse
se scita. Ea namque non sciuntur, vi-
dentur esse ignorata, quia ignorā-
tia scientie opponitur: sed quae sunt
fidei, non sunt ignorata. Horum
ignorantia ad infidelitatem per-
tinet, sed in illud primā ad Timo-
theum. 1. Ignorans feci in incre-
dultate mea, ergo ea, quae sunt fi-
dei, possunt esse scita.

¶ 2. Præter. Scientia per rationes ac-
quiritur: sed ad ea quae sunt fidei, a
sacris authoribus rationes indu-
cuntur, ergo ea, quae sunt fidei, pos-
sunt esse scita.

¶ 3. Præter. Ea quae demonstratiue p-
batur, sunt scita, quia demonstra-
tio est syllogismus faciens scire:
sed quædam, quae in fide cōtinētur,
sunt demonstratiue probata a philo-
sophis, sicut Deum esse, vt Deum
esse vñ, & alia huiusmodi, ergo
ea quae sunt fidei, possunt esse scita.

Super Quaestione prima Articulum quintum

In articulo 5. in responsione ad primum adueni-
t absolute, quod fideles in hoc differunt ab infidelibus
dent, sed quia habent noticiam, in quantum per
dentur esse credenda: quod est dictū, habent noticiam
est ex parte luminis fidei, quod est nam facere, quod
tur credenda. Et sic non oportet dicere, quod
delis habet de facto huiusmodi euidētia ex
quod habet illam, quantum est ex parte luminis
dictū, quod habet lumen, unde potest habere
tia, & euidētia.

¶ In eodem articulo in responsione ad secundum
rit ex Scoto ad 23. dist. 3. sententiarum. Quia ambobus
dictoria tenent, scilicet quod theologia nostra est
subalternata: & quod fides, & scientia non possunt
scientia subalternata, sequitur quod idem sit certum
Cū enim credita sciamus per theologiam, & theologia
eodem simit. Nec potest solui, inquit Scoto, aut
nem, nisi dicendo, quod in hoc loco author loquitur
ternant, & non subalternata.

¶ Ad hoc dubium breuiter dicitur, quod author loquitur
uniter, scilicet, & non de subalternata tantum: & quod
bi contradicit propter duo. Primo, quia non dicitur

* In cor. ar.

Ad primum horū
dicitur, quod author
loquitur de videre ea,
quae sunt fidei, sub
communi ratione cre-
dibilis, ita quod uide-
re creditilitatem eo-
rum conuenit fidei
ex duplici capite, scilicet
ex sensu ad di-
gnū testimonij, iuxta
doctrinam responsio-
nis ad secundum, &
ex lumine fidei in
existente, iuxta præ-
sentis responsio-
nis doctrinam. Et hanc esse
mentem authoris patet
ex hoc, quod in
sequenti articulo in
responsione ad primum
dicitur, Per lumen fi-
dei uidentur esse cre-
denda, ut dictū est,
proculdubio hoc in
loco. Vbi primo dicitur,
quod lumen fi-
dei facit uidere. Et
iuxta eūdem sensum
inferius dicitur, quod per
donum intellectus intelligimus
ea, quae sunt fidei, esse
credenda.

Ad secundum dicitur, quod neuter defectus hic accidit, sed
argumentum fit a minori, & ab effectu. A minori quidem, quia ex
quo habitus uirtutis perfectioris partem appetitiuam facit occasio-
naliter, hoc est, inclinando in id, quod conuenit hominem uidere
hoc est euidētia, ut in se habere eas, quod conuenit secundum
illum habitum, multo magis habitus fidei, qui est habitus uirtutis
in parte intellectiua, inclinando in se conueniens facit euidētia
sibi possibilem: quoniam perfectio partis intellectiuae propin-
quior est, ut faciat euidētia, quae est propria perfectio intel-
lectus, quam perfectio partis appetitiuae, ex qua tamen fit euidētia
practica. Temperatus siquidem habet euidens iudicium pra-
cticum circa actus temperantiae: & iustus circa actus iustitiae. adeo
ut 9. Ethic. ponatur uir bonus mensura humanorum actuum. Men-
sura autem sine certitudine euidētia non est. Ab effectu autem
quia ex hoc, quod lumen fidei inclinatur ad assensum discreto,
hoc est, discernendo ea, quae sunt fidei ab his, quae non sunt fi-
dei, puta, quod Sol est maior toto orbe terrarum: & ab eis quae
sunt contraria fidei, ut sunt damnatae haereses: sicut quilibet uir
tutis habitus, ita inclinatur in propria, quod non in extranea, nec
in contraria, inferitur, quod sicut quilibet uirtus is habitus parit
euidētia practica: ita habitus fidei infusa parit euidētia
proportionaliter, hoc est, non in alia potentia, aut ex actibus,
sed ut habitus infusus praehabeat, & pariat in suo actu euidētia
sibi consonam, quae iam explicata est, scilicet euidētia
credibilitatis eorum, quae sunt fidei: ita quod habitus fi-
dei habet tres habitudines ad credenda. Prima est commu-
nis, quae iam dicta est, quod inclinatur in sua credenda, quod
non in alia sine extranea, siue contraria. Secunda est, quod facit
euidētia credibilitatis eorum, quae sunt fidei. Tertia est,
quod facit assentire his, quae sunt fidei. Et quod fidei lumen na-
tum fit causare in nobis unionem credibilitatis, probatur ex hoc,
quod lumen fidei est secundum suum genus perfectissimum, ut
potest dicitur ordinis: & talis unio non repugnat fidei secundum
te, nec in nobis pro statu isto, sed ad perfectionem ipsius pro-
culdubio pertinet. Oportet ergo huiusmodi perfectionem, illi

fides est de principiis theologice: ipsa verò theologia est de conclusionibus ex ipsis principiis. Secundo, quia theologia nostra, licet secundum suam speciem sit scientia, non tamen est in statu scientia. Habet enim imperfectum statum: sicut perfectiua quae geometrica secundum suam speciem est scientia subalternata: sed non venient adhuc ad perfectum statum scientiae: & propterea non facit scire nisi inchoatè, & imperfectè, quia ut dicitur in primo Postter. Non facit scire resolutione neque ad principia evidentia sibi.

¶ 4 Præter. Opinio plus distat a scientia, quam fides, cum fides dicatur esse media inter opinionem, & scientiam: sed opinio, & scientia possunt esse aliquo modo de eodem, ut dicitur in 1. Postter. ergo etiam fides, & scientia.

SED CONTRA est, quod Greg. dicit, quod apparentia non habent fidem, sed agnitionem. Ea ergo, de quibus est fides, agnitionem non habent: sed ea, quae sunt scita, agnitionem habent. ergo de eis, quae sunt scita, non potest esse fides.

RESPON. Dicendum, quod omnis scientia habetur per aliqua principia per se nota, & per consequens usque: & ideo oportet quatenusque sunt scita, aliquo modo esse usque. Non autem est possibile, quod idem ab eodem sit visum, & creditum, sicut supra dictum est. Vnde etiam impossibile est, quod ab eodem idem sit scitum, & creditum. Potest tamen contingere, ut id quod est visum, vel scitum ab uno, sit creditum ab alio. Etenim quae de Trinitate credimus, nos visuros speramus, secundum illud 1. ad Cor. 13. Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem: quam qui dem visionem iam angeli habet. Vnde quod nos credimus, illi vident. Et sic similiter potest contingere, ut id quod est visum, vel scitum ab uno hoie, etiam in statu usque sit ab alio creditum, qui hoc demonstratiue non nouit. Id tamè quod cõiter omnib. proponitur hominib. ut credendum, est cõiter non scitum. Et ista sunt, quae simpliciter fidei subsunt: & ideo fides & scientia non sunt de eodem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod infideles, eorum quae sunt fidei, ignorantiam habent: quia nec vident, nec sciunt ea in seipsis, ut cognoscant ea esse credibilia: sed per huc modum fideles habent eorum notitiã, non quasi demonstratiue, sed inquantum per lumen fidei videntur esse credenda, ut dictum est. AD SECVNDVM dicendum, quod rationes, quae inducuntur a sanctis ad probandum ea, quae sunt fidei, non sunt demonstratiuae, sed persuasiones quaedam manifestantes non esse impossibile, quod in fide proponitur: vel procedunt ex principiis fidei. s. ex autoritatib. sacrae scripturae, sicut dicit Dion. 2. ca. 7 de diuini. no. Ex his autem principijs,

A opinantem, & sic de alijs. Non enim distinctio horum in hoc consistit, quod credens ut sic, non videat: ut opinans existimet possibile aliter se habere, ut sciens videat &c. Sed in hoc, quod subiectum, de quo simpliciter, & absolute verificatur credere. A esse, de eodem non potest simul verificari, scire A esse: & similiter est de opinione & scientia. At si quis aliter diffinitur voluerit hos terminos, non erit quod cum eo de re, sed de uocabulis, quam eis relinquo. Cum autem audis differentiationem inter opinantem, & scientem in existimando, vel non existimando, impossibile aliter se habere, memento quod quia bonum conlurgit ex causa integra, malum autem ex particularibus defectibus. ideo ad hoc, quod aliquis sit sciens, existimatur, quod impossibile sit aliter se habere & secundum se, & secundum existimationem nostram: sed ad hoc, quod sit opinans, quicquid horum deficiat, sufficit. Si enim conclusio, vel ratio secundum se est impossibilis aliter se habere, & ab hoc non penetratur quod sit talis, opinans est. Et similiter si ratio, aut conclusio possibilis est aliter se habere, & iste putat, quod impossibile sit aliter se habere, opinans est secundum naturam sui status, aliunde nec sciens illudmet: quia non ex meritis notitiã, sed proprie phantasia existimat impossibile esse aliter se habere, & in ueritate subiectum talis notitiã deberet estimare esse possibile aliter se habere.

AD TERTIVM dicendum, quod ea, quae demonstratiue probari possunt, inter credenda numerantur, non quia de ipsis simpliciter sit fides apud omnes, sed quia praecoguntur ad ea quae sunt fidei, & oportet ea, saltem per fidem, praesupponi ab his, qui eorum demonstrationem non habent.

AD QVARTVM dicendum, quod sicut Philosophus ibidem dicit, quod diuersis hominibus de eodem opinio potest haberi scientia, & opinio, sicut & supra dictum est de scientia & fide: sed ab uno & eodem potest haberi fides, & scientia de eodem secundum quid. s. de subiecto, sed non secundum idem. Potest enim esse, quod de una & eadem re aliquis aliquid sciat, & aliquid aliud opinetur. Et similiter de Deo potest aliquis demonstratiue scire, quod sit vnus, & credere quod sit trinus: sed de eodem secundum idem non potest esse simul in uno homine scientia nec cum opinione, nec cum fide, alia tamen, & alia ratione. Scientia enim cum opinione simul esse non potest simpliciter de eodem: quia de ratione scientia est, quod id quod scitur, existimatur esse impossibile aliter se habere. De ratione autem opinionis est, quod id quod est opinatum, existimatur possibile aliter se habere: sed id quod fidei tenetur, propter fidei certitudinem existimatur etiam impossibile aliter se habere: sed ea ratione non potest simul idem, & secundum idem esse scitum, & creditum: quia scitum est visum, & creditum est non visum, ut dictum est.

AD QVINTVM dicendum, quod id quod est visum, vel scitum ab uno, sit creditum ab alio. Etenim quae de Trinitate credimus, nos visuros speramus, secundum illud 1. ad Cor. 13. Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem: quam qui dem visionem iam angeli habet. Vnde quod nos credimus, illi vident. Et sic similiter potest contingere, ut id quod est visum, vel scitum ab uno hoie, etiam in statu usque sit ab alio creditum, qui hoc demonstratiue non nouit. Id tamè quod cõiter omnib. proponitur hominib. ut credendum, est cõiter non scitum. Et ista sunt, quae simpliciter fidei subsunt: & ideo fides & scientia non sunt de eodem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod infideles, eorum quae sunt fidei, ignorantiam habent: quia nec vident, nec sciunt ea in seipsis, ut cognoscant ea esse credibilia: sed per huc modum fideles habent eorum notitiã, non quasi demonstratiue, sed inquantum per lumen fidei videntur esse credenda, ut dictum est. AD SECVNDVM dicendum, quod rationes, quae inducuntur a sanctis ad probandum ea, quae sunt fidei, non sunt demonstratiuae, sed persuasiones quaedam manifestantes non esse impossibile, quod in fide proponitur: vel procedunt ex principiis fidei. s. ex autoritatib. sacrae scripturae, sicut dicit Dion. 2. ca. 7 de diuini. no. Ex his autem principijs,

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum credibilia sint per certos articulos distinguenda.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod credibilia non sint per certos articulos distinguenda. eorum enim omnium, quae in sacra Scriptura continentur, est fides habenda: sed illa non possunt reduci ad aliquem certum numerum propter sui multitudinem. ergo superfluum videtur articulos fidei distinguere. ¶ 2 Præter. Materialis distinctio cum

¶ Super Questionis prima Articulus sextus.

IN art. 6. responsione ad secundum, aduerte, quod cum dicitur: Ratio formalis ex parte nostri, ly ex parte nostri, diminuit a ratione formali obiecti simpliciter: & propterea non ualet argumentum. Non uilum est ratio formalis obiecti fidei ex parte nostri, ergo est ratio formalis obiecti fidei. Et huc pronenit, quod quotquot arriuerunt rationes ad probandum, quod non uilum non est ratio formalis obiecti fidei, nihil contra auctoritatem

p.p.q.1.ar.2

li.1. Post. tex. 44. to. 1. ar. pze.

D. 610.

In cor. art. & ar. pze.

s. di. 25. q. 1. ar. 1. corp. & ar. 2. ad 6. & 1. cor. 15. pii.

ar. I. huius q.

Tract. 26. in Ioann. non multum p. cut a princ. 10.9.

li. 4. ad He. rennium ali. quantum ante med. li.

arti. 4. huius quizit.

rem nostrum conclu- ferunt quamvis ipsi forte crediderint con- tra eundem nostrum autorem dicere, ac illius dicta penitus e medio tollere, oem- que illis fidem detra- here. Quia enim esse non visum, est vere conditio obiecti fi- dei, ex parte obiecti se tenens, ut patet ex antedictis: oportet e- nim creatum non ee visum a credente, & haec conditio compre- hendit omnia credi- bilia, habetque se ad ea, ut formale ad ma- teriale: est siquidem talis credibilitu deno- minatio, quam oportet omnia induere, ut credibilis ratione habeant, unde & in definitione fidei ab ipso Apostolo ponit- ur ad Hebr. 11. ideo nonnulla ratio forma- lis est credibilium, qd credibilia fiat. non ta- men est absolute di- cenda ratio formalis obiecti fidei. Unde in re hac meminerint disputantes, ne pro- pterea sit in vo- cabulis, ex quo con- stat de re.

in infinitum fieri possit, est ab ar- te praetermittenda: sed formalis ro obiecti credibilis est una, & in diuisibilis, ut supra * dictum est, scilicet veritas prima, & sic secun- dum rationem formalem credi- bilia distingui non possunt. ergo praetermittenda est credibi- lium materialis distinctio per ar- ticulos.

¶ 3. Preter. Sicut a quibusdam dicitur, articulus est indiuisibilis veri- tas de Deo arctans nos ad creden- dum: sed credere est uoluntariu, quia sicut August. * dicit. Nullus credit, nisi uolens: ergo uidetur qd inconuenienter distinguantur cre- dibilia per articulos.

SED CONTRA est, quod Isidorus dicit. Articulus est perceptio diuinae veritatis tendens in ip- sam: sed perceptio diuinae uerita- tis competit nobis secundum di- stinctionem quadam: quae enim in Deo unum sunt, in nostro in- tellectu multiplicantur. ergo cre- dibilia debent per articulos di- stingui.

RESPON. Dicendum, quod nomen articuli ex Graeco uide- tur esse deriuatum. Arthros enim in graeco, quod in latino artic- ulus dicitur, significat quandam coaptationem aliquarum partiū distinctarum: & ideo particulae corporis sibi inuicem coaptatae dicuntur membrorum articuli.

Et similiter in Grammatica apud graecos dicuntur ar- ticuli quadam partes orationis coaptatae aliis dictio- nibus ad exprimendum eorum genus, numerum, vel casum. Et similiter in Rhetorica articuli dicuntur quadam partium coaptationes. Dicit enim Tul- lius in 4. Rethorica, * quod articulus dicitur cum singula uerba interuallis distinguuntur caesa oratio- ne, hoc modo, Acrimonia, uoce, uultu aduersarios perterruisti. Vnde & credibilia fidei Christianae di- cuntur per articulos distingui, in quantum in quas- dam partes diuiduntur habentes aliquam coaptatio- nem ad inuicem. Est autem obiectum fidei aliquid non uisum circa diuina, ut supra * dictum est: & ideo ubi occurrit aliquid, speciali rone non uisum, ibi est spe- cialis articulus. Vbi autem multa secundum ean- dem rationem sunt cognita, uel non cognita, ibi no- sunt articuli distinguiendi. Sicut aliam difficultatem habet ad uidendum, quod Deus sit passus, & aliam quod mortuus resurrexerit. Et ideo distinguitur ar- ticulus resurrectionis ab articulo passionis: sed quod sit passus, mortuus, & sepultus, unam & eandem dif- ficultatem habent, ita quod uno suscepto, no est dif- ficile alia suscipere: & propter hoc, omnia haec perti- nent ad unum articulum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod aliqua sunt credibilia, de quibus est fides secundum se: aliqua ue- ro sunt credibilia, de quibus non est fides secundum se, sed solum in ordine ad alia: sicut etiam in aliis scie- tiis quadam proponuntur, ut per se intenta, & qua- dam ad manifestatione alioru. Quia uero fides prin- cipaliter est de his, quae uidentia speramus in patria, secundum illud Heb. 11. Fides est substantia speran-

darum rerum: ideo per se ad fidem pertinentem directe nos ordinat ad uitam aeternam, sicut persona omnipotentis Dei, mysterium in- nis Christi, & alia huiusmodi. Et secundum ista distinguuntur articuli fidei. Quaedam uero ponuntur in sacra Scriptura ut credenda, non qua- paliter intenta, sed ad praedictorum man- nem: sicut quod Abraham habuit duos filios ad tactum ossium Eliaei suscitatus est mor- lia huiusmodi, quae narrantur in sacra Scrip- tine ad manifestationem diuinae misericordiae nationis Christi; & secundum talia non op- ticulos distinguere.

AD SECVNDVM dicendum, qd ro formalis fidei potest accipi dupliciter. Vno modo dicitur ut alicuius rei credite: & sic ratio formalis omni- bilium est una, scilicet ueritas prima: & ideo articuli non distinguuntur. Alio modo potest pi ratio formalis credibilitu ex parte uoluntatis formalis credibilis est, ut sit non uisum: ex parte articuli fidei distinguuntur, ut uisum.

AD TERTIVM dicendum, quod illa dicitur de articulo magis secundum quandam etymologiam nominis, prout habet deriuationem a qua magis secundum eius ueram significacionem ut a graeco deriuatur: unde non est magis in parte articuli fidei distinguuntur, ut uisum. Potest tamen sic dici, quod licet ad credendum necessitate coactionis nullus arctetur, cum est uoluntarium: arctatur tamen necessitate ad accedendum ad Deum oportet credere: & impossibile est placere Deo, ut Apolos dicit braos. 11.

ARTICVLVS VII.

Vtrum articuli fidei secundum successione- rem temporum creuerint.

AD SEPTIMVM sic procedi- tur. Videtur, qd articuli fidei non creuerint secundum tempo- rum successione. Quia, ut A- postolus dicit ad Hebraeos. 11. Fides est substantia sperandarum rerum: sed omni tempore sunt eadem speranda. ergo omni tempore sunt eadem credenda.

¶ 2. Preterea. In scientiis humani- tus ordinatis per successione- temporum augmentum factum est propter defectum cognitio- nis in primis, qui scientias inue- nerunt, ut patet per Philoso- phum in 2. Metaphys. sed doctri- na fidei non est inuenta humani- tus, sed tradita a Deo: De enim donum est, ut dicitur Epheso- rum 2. Cum ergo in Deum nul- lus defectus scientiae cadat, uide- tur qd a principio cognitio credi- bilium fuerit perfecta, & quod non creuerit secundum successio- nem temporum.

¶ 3. Preter. Operatio gratiae non mi- nus ordinate pcedit, qd operatio naturae: sed naturae sper in initio su- mit a pcedis, ut Boetius dicit in lib. de * Confolatione. ergo et u- quod operatio gratiae a perfectis

initium sumpserit: ita q̄ illi qui primo tradiderunt fidem, perfectissime eam cognouerunt.

¶ Prat. Sicut per Apostolos ad nos fides Christi peruenit, ita etiā in veteri testamento per priores patres ad posteriores deuenit cognitio fidei, secundum illud Deuter. 32. Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: sed Apostoli plenissime fuerunt instructi de mysterijs: acceperunt enim sicut tempore prius, ita & ceteris abundantius, ut dicit gloss. super illud Romano. 8. Nos ipsi primitias spiritus habentes, ergo uidetur quod cognitio credibilium non creuerit per temporum successiōem.

SED CONTRA est, quod Greg. dicit, quod secundum incrementa temporum, creuit scientia sanctorum Patrum: & quanto uiciniore aduentui Saluatoris fuerunt, tanto sacramenta salutis plenius perceperunt.

RESPON. Dicendum, q̄ ita se habent in doctrina fidei articuli fidei, sicut principia per se nota in doctrina, quae per rationem naturalem habetur, in quibus principiis ordo quidam inuenitur, ut quaedam in alijs implicite continentur: sicut omnia principia re ducuntur ad hoc, sicut ad primū. Impossibile est simul affirmare, & negare, ut patet per Philosophum in 4. Metaph. Et similiter omnes articuli implicite continentur in aliquibus primis credibilibus, sicut ut credatur Deus esse, & prouidentiam habere circa hominum salutem, secundum illud ad Hebr. 11. Accedentem ad Deū oportet credere, quia est: & quod inquirētibz se, remunerator sit. In esse enim diuino includuntur omnia, quae credimus in Deo eternaliter existere, in quibus nostra beatitudo existit. In fide autē prouidentia includuntur omnia, quae temporaliter a Deo dispensantur ad hominum salutem, quae sunt uia in beatitudinem. Et per hūc etiam modum aliorum subsistentium articulorum, quidā in alijs continentur, sicut in fide redemptionis humanae implicite continentur & incarnatio Christi, & eius passio, & omnia huiusmodi. Sic ergo dicendum est, quod quantum ad substantiam articulorum fidei, non est factum eorum augmentum per temporum successiōem: quia quaecunq̄ posteriores crediderunt, continebātur in fide praecedentium Patrum, licet implicite. Sed quantum ad explicationem creuit numerus articulorum: quia quaedam explicite

A cognita sunt a posterioribus, quae a prioribus non cognoscebantur explicite. Vnde Dominus Moysi dicit Exo. 6. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: & nomen meum, Adonai, non indicauit eis. Et Dauid dicit: Super senes intellexi. Et Apostolus dicit ad Eph. 3. In alijs generationibus non est agnitus mysterium Christi, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius, & prophetis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod semper fuerunt eadem speranda apud homines a Christo: quia tamen ad haec speranda homines non perueniunt nisi per Christum, quāto a Christo fuerunt remotiores secundum tempus, tanto a consecutione sperandorū longinuiore. Vnde Apostolus dicit ad Heb. 11. Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis reprimissionibus, sed a longe eas respicientes. Quanto autem aliquid a longinuioribus uidetur, tanto minus distincte uidetur: & ideo bona speranda distinctius cognouerūt, qui fuerūt aduentui Christi vicini.

AD SECVNDVM dicendum, quod profectus cognitionis dupliciter contingit. Vno modo ex parte docentis, qui in cognitione proficit, siue vnus, siue plures per temporum successiōem. & ista est ratio augmenti in scientiis per rationem humanitatis inuētis. Alio modo ex parte ad discētis, sicut magister qui non ita totam artem, non statim a principio tradit eā discipulo, quia capere non posset, sed paulatim condescendentes eius capacitati: & hac ratione profecerunt homines in cognitione fidei per temporum successiōem. Vnde Apostolus ad Gala. 3. comparat statū veteris testamenti pueritiae.

AD TERTIVM dicendum, q̄ ad generationem naturalem duae causae praerogantur: agens, & materia. Sedm ergo ordinē causae agentis, naturaliter prius ē, qd est perfectius, & sic natura a perfectis sumit exordium, quia imperfecta non ducuntur ad perfectionem, nisi per aliquam perfectā praesistentiam. Secundum uero ordinē causae materialis prius est, qd est imperfectius: & s̄m hoc natura procedit ab imperfecto ad perfectū. In manifestatione autē fidei Deus est sicut agens, qui hēt perfectā scientiam ab aeterno: homo autē est sicut materia recipiens influxum Dei agetis: & ideo oportuit q̄ ab imperfectis ad perfectum procederet cognitio fidei in hominibus. Et licet in hominibus quidā se habuerint per modū causae agentis, quia fuerunt fidei doctores, tñ manifestatio spiritus datur talibus ad uilitatem eōem, ut dicitur 1. ad Corint. 12. Et ideo tantum dabatur Patribz, qui erant institutores fidei, de cognitione fidei, quātum oportebat pro tempore illo populo tradi, uel nude, uel in figura.

AD QVARTVM dicendum, q̄ vltima consummatio gratiae facta est per Christum: unde & tempus eius dicitur tempus plenitudinis, ad Gal. 4. Et ideo illi, qui fuerunt propinquiore Christo, uel ante, sicut Ioannes baptista: uel post, sicut Apostoli, plenius mysteria fidei cognouerunt: quia & circa statum hominis hoc uidemus, quod perfectio est in iuuentute, & tanto habet homo perfectiorem statum, uel ante, uel post, quanto est iuuentuti propinquior.

ARTICVLVS VIII.

Utrum articuli fidei conuenienter enumerentur.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, q̄ in conuenienter

Super Quaestione prima articulum octauum.

In articulo 8. aduerte, quod author articulos fidei ex parte rei creditur enumerandos

2. di. 25. q. 1. ar. 2. & op. 3. c. 155. & op. 5. per text. & op. 23. 10. 2.

an. 7. huius q.

¶ 11. s. Meta. tex. ult. & p. cedent. to. 3.

rados arbitrans, distinctionem illam famosam iuxta numerum Apostolorum prætermini ea ratione, quia accidit articulis fidei, quod ab uno, vel a pluribus sint. Et simile inuenies inferius de symboli nomine, quod nõ a collegentium, sed collectorum pluralitate diffinitur. eadem ratione, quia scilicet accidit simbolo pluralitas colligentium: in eius signum Athanasius solus symbolum collegit. ¶ in eodem octauo articulo in responsione ad primum perspicere tu qui omnem rationem putas demonstrationem, quod author hic explicat, quod Philosophi nõ ponerent naturalem rationem inuestigare, quod solus Deus sit colendus: & quæ de prouidentia, ac omnipotentia eius tenemus.

¶ 2 Præt. Sicut de necessitate fidei est, quod credamus Deum omnipotentem: ita etiam, quod credamus eum omnia scientem, & omnibus prouidentem, & circa utrumque horum aliqui errauerunt. debuit ergo inter articulos fidei fieri mentione de sapientia, & prouidentia diuina, sicut & de omnipotentia.

¶ 3 Præt. Eadem est notitia Patris, & Filij, sicut illud Io. 14. Qui videt me videt & Patrem. ergo unus tantum articulus debet esse de Patre, & Filio, & eadem ratione de Spiritu sancto.

¶ 4 Præt. Persona Patris non est minor, quam Filij, & Spiritus sancti: sed plures articuli ponuntur circa personam Spiritus sancti, & similiter circa personam Patris. ergo plures articuli debent poni circa personam Patris.

¶ 5 Præt. Sicuti personæ Patris, & personæ Spiritus sancti aliquid appropriatur, ita et personæ Filij in diuinitatē: sed in articulis fidei ponitur aliquod opus appropriatum Patri, scilicet opus creationis, & similiter aliquod opus appropriatum Spiritui sancto, scilicet quod locutus est per prophetas. ergo et inter articulos fidei debet aliquid opus appropriari Filio secundum diuinitatem.

¶ 6 Præt. Sacramentum Eucharistia habet specialem difficultatem præ multis articulis, ergo de eo debuit poni specialis articulus. Non videtur ergo, quod articuli sufficienter enumerentur.

SED IN CONTRARIUM est autoritas Ecclesiæ sic enumerantis.

di. 22. e. qui Episcopus. ai. 6. ad l.

RESPON. Dicendum, quod sicut dictum est, illa per se pertinent ad finem, quorum visio in uita aeterna perfruemur, & per quæ duemur ad uitam aeternam. Duo autē nobis vidēda proponuntur, scilicet occultum diuinitatis, cuius uisio nos beatos facit: & mysterium humanitatis Christi per quod in gloriam filiorum Dei accessum habemus, ut dicitur ad Ro. 5. Vnde dicit Io. 17. Hæc est uita aeterna, ut cognoscant te Deum uerum, & quem misisti Iesum Christum. Erit ergo prima distinctio credibilium est, quod quadam pertinent ad maiestatem diuinitatis: quadam uero pertinent ad mysterium humanitatis Christi, quod est pietatis sacramentum, ut dicitur ad I. m. 4. Circa maiestatem autem diuinitatis tria nobis credenda proponuntur. Primo quidem, unitas diuinitatis: & ad hoc pertinet primus articulus. Secundo, trinitas personarum: & de hoc sunt tres articuli secundum tres personas. Tertio uero proponitur nobis opera diuinitatis propria, quorum primus pertinet ad esse naturæ: & sic proponitur nobis articulus creationis. Secundum uero pertinet ad esse gratiæ: & sic proponuntur nobis sub uno articulo omnia pertinentia ad sanctificationem humanam. Tertium uero pertinet ad esse gloriæ: & sic proponitur nobis alius articulus de resurrectione carnis, & de uita aeterna.

na: & ita sunt septem articuli ad diuinitatem. Similiter etiam circa humanitatem Christi septem articuli, quorum primus est de conceptione Christi. Secundus de conceptione eius ex Virgine. Tertius, de passione eius & sepultura. Quartus est de descensu ad inferos, & de resurrectione. Sextus, de ascensione eius, & de uenienda ad iudicium. Et sic in articulis quatuordecim. Quidam tamen distinguunt articulos fidei, sex pertinentes ad diuinitatem, & sex ad humanitatem. Tres n. articuli personarum comprehendunt sub uno: quia eadem gnitionem personarum. Articuli personarum glorificationis distinguunt in duos, scilicet de conceptione carnis, & gloriam aeternam. Similiter de conceptione, & natiuitatis coniunguntur in unum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod tamen dem tenemus de Deo, quæ naturalis ratione philosophi non potuerunt, puta, circa personam eius, & omnipotentiam, & quod ipse solus deus, quæ omnia continentur sub articulo unitatis.

AD SECVNDVM dicendum, quod ipsam notitiam importat prouisionem quandam, ut dictum est. Potentia autem in habentem ad dictum non operatur, nisi secundum uocem cognitionem: & ideo omnipotentia Deum quodammodo omnium scientiam, & prouidentiam Non enim posset omnia, quæ uellet, in inferioribus agere, nisi ea cognosceret, & eorum potestatem haberet.

AD TERTIVM dicendum, quod Patris, & Spiritus sancti est una cognitio quantum ad essentiam, quæ pertinet ad primum articulum quantum uero ad distinctionem personarum, est per relationes originis, quodammodo in relatione Patris includitur cognitio Filij. Non solum pater si filium nõ haberet, quorum nomen ritus sanctus: & quantum ad hoc bene potuerunt unum articulum trinitatis personarum, quia circa singulas personas sunt aliqua uero circa quæ contingit esse errorem, quantum de tribus personis possunt poni tres articuli: enim credidit Patrem omnipotentem, & pater non credit filium coequallem, & uero uero trinitatem Patri: & ideo necessarium fuit articulum de persona Filij, ad hoc determinandam eadem ratione contra Macedoniam necessarium articulum tertium de persona Spiritus sancti: & uero similiter etiam conceptio Christi, & natiuitatis, & uero trinitatem resurrectionis, & uita aeterna secundum articulum distinctionem possunt comprehendere sub uno articulo quantum ad unum ordinantur: & secundum articulum rationem possunt distingui, in quantum articuli habent speciales difficultates.

AD QVARTVM dicendum, quod Filius, & Spiritus sancti conuenit mitti ad sanctificationem, & circa quod plurima credenda occurrunt. Quod circa personam Filij, & Spiritus sancti plures articuli replicantur, quam circa personam Patris, quod quædam miratur, ut in primo dictum est.

AD QVINTVM dicendum, quod sanctificationem per gratiam, & consummatio per gloriam, & uero etiam per donum charitatis, quod appropriatur Spiritui sancto, & per donum sapientie, quod appropriatur Filio: & ideo utrumque opus pertinet ad Spiritum sanctum per appropriationem, & ad Spiritum sanctum per appropriationem rationes diversas. AD SEXTVM dicendum, quod in sacro Euangelio possunt considerari, unum articulum, quod sacramentum est.

habet eandem rationem cum aliis effectibus gratie sanctificantis. Aliud est, quod miraculose ibi corpus Christi continetur, & sic concluditur sub omnipotentia, sicut & omnia alia miracula, quae omnipotentiae attribuiuntur.

ARTICVLVS IX.

Utrum conuenienter articuli fidei in simbolo ponantur.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quod inconuenienter articuli fidei in simbolo ponantur. Sacra. n. scriptura est regula fidei, cui nec addere, nec subtrahere licet. Dicitur. n. Deut. 4. Non addetis ad uerbum quod uobis loquor, neque auferetis ab eo. ergo illicitum fuit aliud symbolum constitucere, quasi regulam fidei, post sacram scripturam editam.

¶ Super Quaestione prima Articulum nonum, & decimum.

¶ 1. Præ. Sicut Apostolus dicit ad Eph. 4. Vna est fides: sed symbolum est confessio fidei. ergo inconuenienter traditur multiplex symbolum.

¶ 2. Præ. Confessio fidei, quae in simbolo continetur, pertinet ad omnes fideles: sed non omnibus fide libus conuenit credere in Deum, sed solum illis, qui habent fidem formatam. ergo inconuenienter symbolum fidei traditur sub hac forma uerborum, Credo in unum Deum.

¶ 3. Præ. Descensus ad inferos est vnus de articulis fidei, sicut supra dictum est: sed in simbolo antiquorum Patrum non fit mentio de descensu ad inferos. ergo uidetur insufficiens collectum.

¶ 4. Præ. Sicut August. dicit exponens illud Ioan. 14. Creditis in Deum, & in me credite. Petro aut Paulo credimus: sed non dicimur credere, nisi in Deum. Cum ergo ecclesia catholica sit pure aliquo creatum, uidetur quod inconuenienter dicatur: In unam sanctam catholicam, & apostolicam Ecclesiam.

¶ 5. Præ. Symbolum ad hoc traditur, ut sit regula fidei: sed regula fidei debet omnibus proponi, & publice. quod libet ergo symbolum deberet in Missa cantari, sicut symbolum Patrum. non uidetur ergo esse conueniens editio articulo fidei in simbolo.

SED CONTRA est, quod Ecclesia uniuersalis non potest errare: quia Spiritu sancto gubernatur, qui est spiritus ueritatis. Hoc enim promisit Dominus discipulis Ioan. 16. dicens. Cum uenerit ille Spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem: sed symbolum est auctoritate uniuersalis Ecclesie editum. nihil ergo inconueniens in eo continetur.

RESPON. Dicendum, quod sicut Apostolus dicit ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere: credere autem non potest aliquis, nisi ei ueritas, qua credat, proponatur. Et ideo necessarium fuit, fidei ueritatem in unum colligi. ut facilius posset omnibus proponi, ne aliquis per ignorantiam fidei a ueritate deficeret: & ab huiusmodi sententiarum fidei collectione nomen Symboli est acceptum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ueritas fidei in sacra scriptura diffuse continetur, & uariis modis, & in quibusdam obsecure, ita quod ad eliciendum fidei ueritatem ex sacra scriptura, requiritur longum studium & exercitium, ad quod non possunt peruenire omnes illi, quibus necessarium est cognoscere fidei ueritatem, quorum plerique aliis negotiis occupati, studio vacare non possunt: & ideo fuit necessarium, ut ex sententiis sacre scripturae aliquid manifestum summarie colligeretur, quod proponeretur omnibus.

AD CREDENDUM, quod quidem non est additum sacrae scripturae, sed potius ex sacra scriptura sumptum.

AD SECUNDVM dicendum, quod in omnibus symbolis eadem fidei docetur ueritas: sed ibi oportet populum diligentius instrui de fidei ueritate, ubi errores in surgunt, ne fides simplicium per hereticos corrumpatur. Et haec fuit causa, quare necesse fuit addere plura symbola, quae in nullo alio differunt, nisi quod in uno plenus explicantur, quae in alio continentur implicite, secundum quod exigebat haeretico rum instantia.

AD TERTIVM dicendum, quod confessio fidei traditur in simbolo, quasi ex personatorius Ecclesiae, quae per fidem unitur: fides autem Ecclesiae est fides formata. Talis enim fides inuenitur in omnibus illis, qui sunt numero, & merito de Ecclesia: & ideo confessio fidei in simbolo traditur, secundum quod conuenit fidei formatae, ut etiam si qui fideles fidem formatam non habent, ad hanc formam pertingere studeant.

AD QUARTVM dicendum, quod de descensu ad inferos nullus error erat exortus apud haeticos: & ideo non fuit necessarium aliquam explicationem circa hoc fieri: & propter hoc non reiteratur in simbolo Patrum, sed supponitur tanquam praedeterminatum in simbolo Apostolorum. Non enim symbolum sequens abolet praecedens, sed potius illud exponit, ut dictum est.

AD QVINTVM dicendum, quod si dicatur, In sanctam Ecclesiam catholicam, hoc est intelligendum secundum quod fides nostra refertur ad Spiritum sanctum, qui sanctificat Ecclesiam, ut sit sensus. Credo in Spiritum sanctum sanctificantem Ecclesiam: sed melius est, & secundum communioem usum, ut non ponatur ibi, In, sed simpliciter dicatur, sanctam Ecclesiam catholicam: sicut etiam Leo Papa dicit.

AD SEXTVM dicendum, quod quia symbolum Patrum est declaratum symbolum Apostolorum, & est fuit conditum fidei iam manifestata, & Ecclesia pacem habente, propter hoc publice in Missa cantatur. Symbolum autem Apostolorum, quod tempore persecutionis editum fuit fide nondum publicata, occulte dicitur in Prima, & in Completorio, quasi contra tenebras errorum praeteritorum, & futurorum.

ARTICVLVS X.

Utrum ad summum Pontificem pertinet fidei symbolum ordinare.

AD DECIMUM sic proceditur. Videtur, quod non pertineat ad summum Pontificem fidei symbolum ordinare. Noua enim editio symboli necessaria est propter explicationem articulo rum fidei, sicut dictum est. * sed in ueteri testamento articuli fidei magis, ac magis explicabantur secundum temporum successione m per hoc, quod ueritas fidei magis manifestabatur secundum maiorem propinquitate m ad Christum, ut supra dictum est. Cessante ergo tali causa in noua lege, non debet fieri maior ac maior explicatio articulo rum fidei. ergo non uideatur ad auctoritate m summi Pontificis pertinere noua editio symboli.

¶ 1. Præ. Illud quod est sub ana-

¶ Super Quaestione prima Articulum decimum.

¶ 1. Nat. 10. dub. 1. occurrit circa minore propositionem, scilicet, Hoc autem, scilicet, determinare finaliter quae fidei sunt, pertinet ad auctoritate m summi Pontificis. Nam quidam hoc non admittunt ex eo, quod Papa potest esse haeticus: & propter determinationem factam in consilio Constantien si, quod scilicet Papa subest concilio uniuersali in his, quae sunt fidei. Et quia par in parem non habet imperium, ac per hoc unus Papa non ligat alium: & consequenter determinatio facta per unum Papam

In solu. ad 2. huius ar.

Inf. q. 11. art. 2. ad 3. & po. q. 10. ar. 4. ad 13.

ar. praeced.

ar. 4. & 7. ad 1.

Papam in materia fidei non ligabit successores suos: & sic si huiusmodi successores tenerent contra determinationem huiusmodi, non essent heretici: quod est inconueniens maximum: quia sic respectu eiusdem determinati ab Ecclesia, noti & scati. unus fidelis esset hereticus, & alius non: & determinatio, quod est heresis, non est determinatio simpliciter, sed respectu aliquorum, scilicet, qui non sunt Romani Pontifices.

In ebo Chal. ad 4. pau. lo ante epif. Cyrilli ad Nestorium.

¶ Dubium secundo occurrit circa rationem subiectam in littera, scilicet quod unitas fidei seruari non possit in tota Ecclesia, nisi quaestio exorta de fidei determinatione per eum, qui toti Ecclesiae praesert, id est summum Pontificem. Hae namque propositio in ultima sui parte non est uera: quoniam quaestio de fide exorta potest determinari per communitatem Ecclesiae, seu concilium generale. Communitas enim Ecclesiae praesert toti Ecclesiae, sicut communitas ciuitatis toti ciuitati, quia & princeps uices communitatis gerit: & leges, & consuetudines ab ipsa multitudinis unitate institutionem, & destinationem sortitur. Et sic in littera dum a presidente totius ecclesiae ad Papam descenditur, sophistica committitur: quoniam ipsa ecclesiae communitas, quae in concilio generali inuenitur praesert, superior est, & ad eam spectat finalis determinatio de fide, utpote quae errare non potest.

¶ Ad horum breuem intelligentiam, quoniam in tractatu speciali de autoritate Papae, & concilij haec tractauimus, sciendum est, quod quia Papatus in hoc differt a ceteris humanis principatibus, quod reliqui ab ipsa multitudine originem & potestatem habent: Multitudo namque cessante uiolentia fraudaque, de iure natura libera est, & constituit sibi caput cum illa potestate, quae multitudini uideatur: Papatus autem non est ab ecclesia, sed a Deo immediate: ita quod nec ab Ecclesia orum habet, nec potestatem tantum principaliter, quam ministerialiter. Iesus Christus namque uerus Dominus non per Ecclesiam, aut Apostolorum ministerium medium, sed per seipsum immediate Papatum creauit & Papam, cum dixit Petro, Pasce oues meas, Ioannis ultimo. Ex hoc sequitur, quod Papa Ecclesiae praesert, ut non solum singula membra, sed ipsa communitas Ecclesiae, sub se papae. Per hoc enim solum communitati multitudinis supra principem potestas reseruatur, quia ab ipsa multitudine principatus & princeps dependet. Hoc autem in papatu, & papa locum non habere iam patet. Solutus igitur Papa praesert toti Ecclesiae, & non e conuerso. ut congregatio Constantiensis, unius tantum obedientia, sine suo Papa dubio tempore schismatis uisurans in se uniuersalem Ecclesiam, quam nec simpliciter, nec secundum praesentem tunc Ecclesiae statum repraesentabat, decreuisse uideatur: propter quae non est decretis illis curandum. In cuius signum quicquid etiam ab omnibus obedientibus simul sede uacante ibi statum postmodum est, tanquam essent supra Papam, nullum habuit effectum haecenus, nisi schismam iam in se induratum, scilicet semel sub Eugenio Quarto, & iterum sub Iulio Secundo. Et tandem semper oportuit omnes succumbere, & subiicere se Romano Pontifici, ipsa ueritate & Ecclesia catholica cogente. Et nunquam Romanus Pontifex succubuit, nunquam ab Ecclesia derelictus est, quia nunquam illis decretis fuit subditus. Et de schismate quidem primi termino tota Ecclesia testatur in adoratione Nicolai Quinti, qui successit immediate defuncto Eugenio. Ex eo enim, quod superfluum Felicem, qui a Basiliensi concilio constitutus fuerat Papa, depositum atque combustum Eugenio, in sua statu, non recognouit Ecclesia in Papa etiam defuncto Eugenio, sed Nicolaum a Cardinalibus electum superfluum (ut dictum est) Felice, adorauit, notorie testata est concilium non esse supra Papam, concilium nihil posse contra Papam cerum, & indubitatum, ac catholicum. In termino quoque secundi schismatis uniuersalis ecclesia item multipliciter testata est. Nam licet fuerit indictum prius conciliabulum Pisanae contra Papam Iulium, autoritate concilij Constantiensis in capitulo, Frequens, a multis Cardinalibus & inchoatum, adeo ut processerit usque ad suspensionem Iulij, uisimus tamen sub Leone Decimo, qui uiuit & regnat, omnes mundi principes, praeterea, & Ecclesias concilio Lateranensi, quod adhuc durat, adha-

fisse, & ipsum solum unicum, ac uerum concilium pro concilio Pisano renuntiare eos qui adhaeserunt: carumque in toto non habentibus potestatem congregandi illud. Item tiam Cardinalibus, qui Pisano adhaeserunt concilio, publicè se schismaticos, & conciliabulum illud Pisanae

tem summi Pontificis noua editio Symboli.

¶ 3 Praeterea. Athanasius non fuit summus Pontifex, sed Alexandrinus patriarcha: & tamen Simbolum constituit, quod in ecclesia cantatur. ergo non magis uideatur pertinere editio Symboli ad summum Pontificem, quam ad alios.

SED CONTRA est, quod editio Symboli facta est in sinodo generali: sed huiusmodi sinodus auctoritate solius summi Pontificis potest congregari, ut habetur in Decret. dist. 17. ergo editio Symboli ad auctoritatem summi Pontificis pertinet.

schedula ab ipsis publicè lecta, in consistorio die huiusmodi secundae die mensis Iulij 1513. coram Leone Decimo habet, quod nec tota Ecclesia simul congregari potest absque Romano Pontifice, ut fuit in consistorio. Frequens concilium Constantiense, ut patet in 3o. lib. dem, potest aliquid supra Papam. Et capitulum 17. de Apostolica sede uacante factum contra hanc sententiam, quibus cauetur, quod si sede uacante nihil inueniatur, quia deest episcopus, qui possit suam iurisdictionem ualere aduersus Papae potestatem. Et continuatur in teruenti isto concilio: inter cuius decreta sub Leone Decimo haec uerba. Cum etiam solum Romanus Pontifex existens tanquam auctoritatem supra omnibentem conciliorum indicendorum, transferendorum, uendorum plenum ius & potestatem habere nendum, utpote testimonio, dictis sanctorum patrum, & aliorum Pont. sacrorumque canonum deuestitè propria concilio, confessione manifestè conit. Hec habet concilium ipsum fieri supra omnia, utpote re auctoritatem, & ideo posse indicare, transferre, & determinare, quod determinatio concilij uera, habet uam respectu totius, ad eius solius auctoritatem praesert, toti, alioquin coactum uim non haberet. Ideo, secundi dubij moti iam patet solutio. Auctoritas pontificis, quod uerissimum est, scilicet solum Papam praesert uniuersali: unde & Episcopus dicitur, & est. Et ecc. auctoritatemque uniuersalis Ecclesiae & concilij, & totaliter reserere in Papa in determinando, quod licet, ut in primo proponitur dubio, & Papa utpote possit errare in fide, ut Papa tamen iudicando, & determinando ab Ecclesia, de fide errare non potest, & conuincitur, quia omnes sciamur, quod tota Ecclesia potest, propter uerbum Christi, Matthei ultimo. Quibis sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculorum, & ab Ecclesia pro haeresi habendum, contra tenentur acceptare, & hereticus censetur, qui tenentur oppositum pertinaciter. Tota igitur Ecclesia sequens determinationem Papae, si Papa in tali ueritate errare. Credendum est igitur, quod praesentem factam a Christo, scilicet Spiritu sancto docentem ueritatem Ioannis 14. Ipse, cum non est diffinitus per multitudinem adimplere, per unum caput totius implere, ut lex diuinitus seruetur, que ueritate per media per summa gubernat. Et qua ratione deest in papam monarchicum supra totius Ecclesiae monarchie illi potestatem diffinendi, eque oppositum abique defectu. Deum enim minus quam natura deum in necessarius.

¶ Ad id uero, quod in primo dubio asseruit, quod non habeat imperium etc. dicendum est, quod Papa in primis, scilicet uel ex sola auctoritate Papatus, & deus in augmentum, & regula, quod par in parum non potest: uel ex auctoritate Papatus, ut subditur, utiq. dirigenti in hoc ceteris, & indubie. Et in

serpam, & successo
res, & diffinitio
cablites, eo quod fi
ne penitentis sunt
dona Dei. Et ratio
est, quia in his Papa
excedit scriptum: si
cui dandi in exce
dendo scriptum. Et
omnes vere iusticia
medaces dicent, ego
dum in excessu meo,
ois homo mendax.
Talia aut sunt ea, que
sunt fidei, quod iei
licet Papa non ex so
la papas authorita
te, sed ex papatu,
et substat diuina al
fidentia, ad ecclesie
fidem ueram docen
dam dicitur iudicia
liter in materia fidei
excedens scriptum: Et
propterea determi
nare non respectu ho
mum, sed simpliciter
& irrevocabiliter, ac
ligat se, & alios.

sententia tota Ecclesia firmiter teneatur: & ideo ad
solam authoritatem summi Pontificis pertinet noua
editio Symboli, sicut & omnia alia que pertinent ad
totam Ecclesiam, ut congregare synodum genera
lem, & alia huiusmodi.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in doctri
na Christi, & Apostolorum veritas fidei est sufficien
ter explicata: sed quia peruersi homines apostolicam
doctrinam, & ceteras doctrinas, & scripturas peruer
tunt ad sui ipsorum perditionem, sicut dicitur 2. Pet.
vltimo necessaria fuit temporibus preecedentibus
explicatio fidei contra insurgentes.

AD SECUNDUM dicendum, quod prohibitio,
& sententia synodi se extendit ad priuatas personas,
quarum non est determinare de fide. Non enim
per huiusmodi sententiam synodi generalis ablata
est potestas sequenti synodo nouam editionem Sym
boli facere, non quidem aliam fidem continentem,
sed eandem magis expositam. Sic enim qualibet syn
odus obseruauit, ut sequens synodus aliquid expo
neret supra id, quod preecedens synodus exposue
rat propter necessitatem alicuius haresis insurgen
tis. Vnde pertinet ad summum Pontificem, cuius
authoritate synodus congregatur, & eius sententia
confirmatur.

AD TERTIUM dicendum, quod Athanasius non
composuit manifestationem fidei per modum Sym
boli, sed magis per modum cuiusdam doctrinae, ut
ex ipso modo loquendi apparet: sed quia integram
fidei veritatem eius doctrina breuiter continebat, au
thoritate summi Pontificis est recepta, ut quaui regu
la fidei habeatur.

QVAESTIO II.

De actu fidei, in decem articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de actu fidei.
Et primo, de actu interiori. Secundo, de
actu exteriori.

CIRCA primum quærentur decem.

Primo, quid sit credere, quod est actus interior
fidei.

- A ¶ Secundo, Quot modis dicatur.
- ¶ Tertio, Vtrum credere aliquid supra rationem na
turalem, sit necessarium ad salutem.
- ¶ Quarto, Vtrum credere ea, ad quæ ratio naturalis
peruenire potest, sit necessarium.
- ¶ Quinto, Vtrum sit necessarium ad salutem crede
re aliqua explicitè.
- ¶ Sexto, Vtrum ad credendum explicitè, omnes æ
qualiter teneantur.
- ¶ Septimo, Vtrum habere fidem explicitam de Chri
sto, semper sit necessarium ad salutem.
- ¶ Octauo, Vtrum credere Trinitatem explicitè, sit
de necessitate salutis.
- B ¶ Nono, Vtrum actus fidei sit meritorius.
- ¶ Decimo, vtrum rō humana diminuat meritū fidei.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum credere sit cum assensione cogitare.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod credere
non sit cum assensione cogitare. Cogitatio. n.
importat quandam inquisitionem. dicitur enim co
gitare, quasi simul cogitare: sed Dam. dicit in 4. li. *
quod fides est non inquisitus consensus. ergo cogi
tare non pertinet ad actum fidei.

¶ 2. Præ. Fides in ratione ponitur, vt infra * dicitur:
sed cogitare est actus cogitatiuæ potentia, quæ perti
net ad partem sensitiuam, vt in primo * dictum est.
ergo cogitatio ad fidem non pertinet.

¶ 3. Præ. Credere est actus intellectus, quia eius obie
ctum est verum: sed assentire non videtur esse actus
intellectus, sed voluntatis, sicut etiam consentire, vt
supra * dictum est. ergo credere non est cum assen
sione cogitare.

SED IN CONTRARIUM est, quod August. sic diffi
nit credere, in lib. * de Prædestinatione sanctorum.

RESPON. Dicendum, quod cogitare tripliciter sumi
potest. Vno modo, cōiter pro qualicūque actuali cō
sideratione intellectus, sicut Aug. dicit in 14. * de Tri.
Hanc nunc dico intelligentiam, quā intelligimus co
gitantes. Alio modo, dicitur cogitare magis proprie
consideratio intellectus, quæ est cum quadam inquisi
tione, antequam perueniatur ad perfectionem intel
lectus per certitudinem visionis: & secundum hoc
Aug. dicit 15. * de Tri. q. Dei filius non cogitatio di
citur, sed verbum Dei dicitur. Cogitatio quippe no
straperueniens ad id, quod scimus, atq; inde forma
ta, uerbum nostrum est: & ideo uerbum Dei sine co
gitatione debet intelligi, non aliquid habens forma
bile, quod possit esse informe: & secundum hoc cogi
tatio proprie dicitur motus animi deliberantis, non
dum perfecti per plenam uisionem ueritatis. Sed qa
talis motus potest esse vel animi deliberantis circa in
tentiones uniuersales, quod pertinet ad intellectuā
partem: vel circa intentiones particulares, quod perti
net ad partem sensitiuam: ideo cogitare secundo mo
do sumitur p actu intellectus deliberantis: tertio mo
do, pro actu uirtutis cogitatiuæ. Si ergo cogitare su
matur cōiter secundum primum modum, sic hoc qd
dicitur cum assensione cogitare, non dicit totam rō
nem eius, quod est credere. Nam per hunc modum
etiam qui considerat ea quæ scit, vel intelligit, cum
assensione cogitat. Si uero sumatur cogitare secun
do modo, sic in hoc intelligitur tota rō huius actus,
qui est credere. Actum enim ad intellectum perti
nentium, quidam habent firmā assensionem absque
tali cogitatione, sicut cum aliquis considerat ea quæ
scit, uel intelligit: talis enim consideratio iam est for
mata,

3. di. 23. q. 2.
arti. 2. q. 1. &
ver. q. 14. ar. a

li. 4. ortho. fi
dei, c. 12.
q. 4. art. 2.
p. p. q. 73. ar.
4.

p. 2. q. 15. ar.
1. ad 3.

c. 2. parum
ante mediū
tomo 7.
li. 14. cap. 7. a
medio 10. g

li. 15. c. 16. in
prin. 10. g